

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 22/2018. (XI. 20.) AB HATÁROZATA

a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény 22/C. alcímébe foglalt 53/C. §-ával összefüggő mulasztás megállapításáról

Az Alkotmánybíróság teljes ülése jogszabály alaptörvény-ellenességének utólagos vizsgálata és folyamatban lévő ügyben alkalmazandó jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítására és alkalmazásának kizárására irányuló bírói kezdeményezés tárgyában – *dr. Czine Ágnes, dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó, dr. Pokol Béla, dr. Stumpf István és dr. Szalay Péter* alkotmánybírók különvéleményével – meghozta a következő

h a t á r o z a t o t:

1. Az Alkotmánybíróság – hivatalból eljárva – megállapítja, hogy az Országgyűlés mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet idézett elő azáltal, hogy a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény 22/C. alcímébe foglalt 53/C. §-ában nem határozta meg az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében szereplő jogállamiság alkotmányos alapértékéből fakadó jogbiztonság követelményének megfelelően a jogszabály rendelkezésén alapuló szerződésátruházás részletszabályait.

Ezért az Alkotmánybíróság felhívja az Országgyűlést, hogy a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény szerinti szabályozással való összhang megteremtése érdekében jogalkotói feladatának 2019. március 31. napjáig tegyen eleget.

2. Az Alkotmánybíróság a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény 22/C. alcímébe foglalt 53/C. §-a alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt és bírói kezdeményezést elutasítja.

3. Az Alkotmánybíróság a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény és a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvénnyel összefüggő egyes rendelkezésekről és átmeneti szabályokról szóló 2013. évi CCXII. törvény módosításáról szóló 2015. évi CCXX. törvény egésze alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt elutasítja.

Az Alkotmánybíróság elrendeli e határozatának a Magyar Közlönyben való közzétételét.

I n d o k o l á s**I.**

- [1] 1. Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés e) pontja, valamint az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 24. § (1) bekezdése alapján ötvenhat országgyűlési képviselő (a továbbiakban: indítványozó1.) fordult az Alkotmánybírósághoz. Indítványukban a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény és a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvénnyel összefüggő egyes rendelkezésekről és átmeneti szabályokról szóló 2013. évi CCXII. törvény módosításáról szóló 2015. évi CCXX. törvény (a továbbiakban: Módtv.) egésze alaptörvény-ellenességének megállapítását, és a hatálybalépésének időpontjára visszamenőleges hatályú megsemmisítését kérték. A Módtv. alaptörvény-ellenességét az indítványozó1. az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése, M) cikk (2) bekezdése, P) cikk (2) bekezdése, valamint 38. cikk (1) bekezdése sérelmére alapozta.

- [2] 2. Az indítványozó1. álláspontja szerint a Módtv. közjogilag érvénytelen, mivel az Országgyűlés az Alaptörvényben előírt eljárási rendelkezés figyelmen kívül hagyásával, a sarkalatos többség helyett mindössze egyszerű többséggel döntött róla. A Módtv. elfogadásának részletes leírása mellett az indítvány hivatkozik arra, hogy a Módtv. a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvénnyel összefüggő egyes rendelkezésekről és átmeneti szabályokról szóló 2013. évi CCXII. törvény (a továbbiakban: Fétv.) módosításával, illetve kiegészítésével a termőföldre vonatkozó haszonbérleti szerződésekre vonatkozó szabályokról rendelkezik. Az Alaptörvény P) cikk (2) bekezdése szerint „[a] termőföld és az erdők tulajdonjogának megszerzése, valamint hasznosítása (1) bekezdés szerinti célok eléréséhez szükséges korlátait és feltételeit, valamint az integrált mezőgazdasági termelés-szervezésre és a családi gazdaságokra, továbbá más mezőgazdasági üzemekre vonatkozó szabályokat sarkalatos törvény határozza meg”, amely megfogalmazás utal a termőföld hasznosítására is. Az indítványozó1. érvelése szerint azoknak a szabályoknak, amelyek a hasznosítás (így az eladás és a bérbeadás) szabályainak megállapítása érdekében kerülnek megállapításra, az Alaptörvény P) cikk (2) bekezdése alapján sarkalatos szabályoknak kell lenniük, így elfogadásukhoz a szavazáson jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának igen szavazatára van szükség. A termőfölddel kapcsolatos tulajdoni viszonyok (és a hozzá fűződő „egyéb dologi jogok”) szabályozása az indítvány szerint sarkalatos többséget követel meg akkor is, ha a termőföld tulajdonlásával vagy hasznosításával kapcsolatos norma valamely agrár tárgyú törvényben található, és akkor is, ha más törvényben kerül megfogalmazásra.
- [3] 3. Az indítványozó1. szerint a Módtv. a visszaható hatályú jogalkotás tilalmába, így az Alaptörvénynek a jogállamiságot előíró B) cikk (1) bekezdésébe is ütközik. A Módtv. javaslatának indokolása maga ismeri el a visszamenőleges hatályú jogalkotást akkor, amikor azt részletezi, hogy a módosítás hatálybalépése előtt kötött haszonbérleti szerződések esetében miként lehet alkalmazni a bérletidíj-módosítás lehetőségét. Ezzel a Módtv. durván beavatkozik a bérleti jogviszonyokba (nem csak az állam tulajdonában álló földek tekintetében, hanem a magánszerződések esetén is), a folyamatos díjemelések és a szerződések egyoldalú felbonthatóságának lehetőségével ellehetetleníti a gazdálkodókat. Mivel a Módtv.-ben szabályozott módosító rendelkezések *malam partem* jellegű, tehát tiltott visszamenőleges hatályúnak tekinthetők, ezért azok alaptörvény-ellenes tartalmúnak minősülnek.
- [4] 4. Az indítványozó1. álláspontja szerint a Módtv. rendelkezései a földbérleti szerződések esetében az „azonnali szerződésmódosítás” lehetőségének törvényi biztosításával figyelmen kívül hagyják azokat a kritériumokat, amelyeket az Alkotmánybíróság korábbi határozataiban a jogszabály által történő alkotmányos szerződésmódosítás tekintetében meghatározott (*clausula rebus sic stantibus*, jelentős érdeksérelem, a jogalkotói beavatkozás szükségessége, stb.). Mindezek alapján az indítvány szerint a Módtv. rendelkezései sértik az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdésében foglaltakat.
- [5] 5. A Módtv.-nek a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvényt (a továbbiakban: Ptké.) egy új alcímmel kiegészítő szabálya a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényben (a továbbiakban: Ptk.) szereplő szerződésátruházással kapcsolatos rendelkezéseket tartalmaz. Ezek a rendelkezések az indítványozó1. Álláspontja szerint ellentétben állnak a Ptk.-ban szabályozott szerződésátruházásra vonatkozó szabályokkal, azokból semmilyen formában nem következnek, ezért sértik a normavilágosság követelményét, ezáltal pedig az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésébe ütköznek.
- [6] 6. A Kúria P.V. tanácsa (a továbbiakban: indítványozó2.) az előtte folyamatban lévő, az eljáró bíróság kijelölése iránti eljárásban – a per egyidejű felfüggesztése mellett, az Abtv. 25. § (1) bekezdése alapján – Pkk.V.24.545/2018/10. sorszámu végzésével bírói kezdeményezést terjesztett az Alkotmánybíróság elé. Ebben indítványozta a Ptké. 53/C. §-a alaptörvény-ellenességének megállapítását és megsemmisítését, továbbá a támadott jogszabályi rendelkezésnek a Kúria előtt a Pkk.V.24.545/2018. számon, a Pkk.V.24.591/2018. számon, a Pkk.V.24.643/2018. számon, a Pkk.V.24.583/2018. számon, Pkk.V.24.642/2018. számon, a Pkk.V.24.584/2018. számon, a Pkk.V.24.548/2018. számon, valamint a Pkk.V.24.571/2018. számon folyamatban lévő ügyekben történő alkalmazása tilalmának elrendelését. Az indítványozó2. álláspontja szerint a támadott jogszabályi rendelkezés ellentétes az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésével, M) cikk (1) és (2) bekezdéseivel, XIII. cikk (1) bekezdésével, XV. cikk (2) bekezdésével, valamint XXVIII. cikk (1) bekezdésével.

- [7] 7. Az indítványozó2. a támadott jogszabályi rendelkezéssel összefüggő problémával az eljáró bíróság kijelölése iránti ügyekben szembesült. A Kúria a fent említett kijelölési ügyekkel összefüggésben megállapította, hogy azok tárgya egymással összefügg, ezért azokat a hozzá legkorábban felterjesztett kijelölési ügghöz, Pkk. V.24.545/2018. ügyszámon egyesítette. A Kúria eljáró tanácsának tanácselnöke ezt követően indítványozta, hogy a Kúria azt ötfős tanácsban bírálja el, amellyel a Kúria Polgári Kollégiumának kollégiumvezetője egyetértett. Ezt követően az ügyben eljáró tanács a kijelölési eljárást felfüggesztette és rendelkezett a jelen indítvány Alkotmánybíróság elé terjesztéséről.
- [8] 8. Az indítványozó2. az ügy előzményeként rámutatott, hogy a Ptk. a 6:211. §-ában új jogintézményként szabályozza a teljes szerződéses pozícióban bekövetkező alanyváltozás alapesetét: a szerződésátruházást. A szerződésátruházás arra teremti meg a lehetőséget, hogy az egyik szerződő fél a teljes szerződési pozícióját átruházza egy harmadik személyre. A szerződésátruházás *sui generis* háromoldalú szerződés az eredeti jogviszony alanyai (átruházó és kötelezett) és az átvállaló között. A szerződésátruházás eredményeképpen a szerződésbe belépő fél a szerződésből kilépő fél szerződési pozíciójába kerül. A szerződésátruházás jogintézményének kodifikációja során többször felvetődött a kérdés, hogy a szerződésátruházás következtében jogutódlás történik, avagy új szerződés jön létre (nováció) a felek között. Ezt a kodifikációs előkérdést a Ptk. – a bírói gyakorlattal egyezően – úgy döntötte el, hogy a szerződésátruházás intézményét jogutódlásként kezeli. A Ptk. a szerződésátruházásra vonatkozó előírásokat hívja fel arra az esetre is, ha egy kötelmi pozícióban jogszabályi előírás alapján következik be alanyváltozás (Ptk. 6:211. §).
- [9] A jogalkotó a Módtv.-vel módosította egyfelől a Ptké.-t, másfelől a Fétv.-t. Az indítványozó2. álláspontja szerint a fenti módosítás részeként a jogalkotó egy olyan szabályt helyezett el a Ptké. 53/C. §-ába, amely a szerződésátruházás Ptk. általi alapkonstrukcióját „borítja fel”, és számos jogalkalmazói nehézséget okoz.
- [10] Az indítványozó2. kiemelte, hogy az indítvány alapjául szolgáló ügyekben az eldöntendő kérdést azt képezi, hogy a kijelöléssel érintett haszonbérleti szerződésekben szereplő illetékességi kikötés érvényesnek tekinthető-e, figyelemmel a támadott jogszabályi rendelkezésekre. Az indítványozó2. szerint a kijelölési vitát a támadott szabályok döntenek el.
- [11] A Kúriához felterjesztett ügyekben a felperes mint haszonbérlető a haszonbérleti díj megállapítása iránt indított keresetet az alperes mint haszonbérbeadóval szemben a Járásbíróságon. A bíróság illetékessége hiányát állapította meg, figyelemmel arra, hogy a becsatolt földhaszonbérleti szerződésekben a Pesti Központi Kerületi Bíróság (a továbbiakban: PKKB) kizárólagos illetékessége szerepel. Az áttételt követően eljáró PKKB szintén megállapította illetékessége hiányát és az ügy iratait felterjesztette a Kúriához az illetékes bíróság kijelölése érdekében. Indokolása szerint a Ptké. 53/C. § (2) bekezdésére figyelemmel a haszonbérbeadó személyében bekövetkezett változással új haszonbérleti szerződés jött létre, így a régi szerződésben szereplő illetékességi kikötés jogszabályba ütközik, mivel a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: régi Pp.) 41. § (6) bekezdése értelmében 2009. június 30-át követően a PKKB illetékessége nem köthető ki. Mivel az új tulajdonos és a haszonbérlető között a Ptké. 53/C. §-a alapján új szerződés jött létre, a kikötés jogszabályba ütközik, ezért figyelmen kívül kell hagyni.
- [12] Amennyiben csupán az előző pontban említett rendelkezéseket kellene alkalmazni, egyértelmű lenne, hogy a régi Pp. módosítás előtti illetékességi kikötések alapján a PKKB-t kellene kijelölni az adott ügyek elbírálására. Ezt a helyzetet azonban alapjaiban változtatja meg a Ptké.-be iktatott 53/C. §-a. Nem vitásan az adott ügyekkel érintett perbeli ingatlanok tulajdonosi helyzetében nemrégiben (többségükben 2016-ban) változás állt be. Az új tulajdonos a bérletnek a régi Ptk.-ban rögzített szabálya alapján a haszonbérleti szerződésben a bérbeadó szerződéses pozíciójába lépett, áll az indítványban.
- [13] Az indítványozó2. szerint a Fétv. 110/A. §-ából az következne, hogy a földhaszonbérleti szerződések jogosulti oldalán alanycsere történt, a szerződésből eredő valamennyi jog és kötelezettség jogszabály – azaz a régi Ptk. 432. § (3) és (4) bekezdései – alapján száll át az új tulajdonosra. Ez az átszállás azonban önmagában nem eredményezi a szerződés novációját (vagyis a felek közötti új szerződés létrehozását), figyelemmel arra, hogy ezt a jogi helyzetet mind a bírói gyakorlat, mind a Ptk. csupán jogutódlásnak tekinti. Ettől eltérő eredményre vezet a Ptké. 53/C. § (2) bekezdésének alkalmazása, amely kimondja, hogy az (1) bekezdésben említett esetben a szerződésből kilépő és a szerződésben maradó fél tekintetében a szerződést megszüntnek, a szerződésbe belépő és a szerződésben maradó fél tekintetében pedig a szerződést az átszálló valamennyi jog és kötelezettség vonatkozásában a jogszabály rendelkezése alapján létrejött új szerződésnek kell tekinteni. Következésképpen a jogszabályi alapú szerződésátruházással új szerződés jön létre. Eszerint az alanyváltozás pillanatában

létrejövő szerződés 2009. június 30-a után megkötött szerződésnek minősül, azaz a PKKB illetékességét kimondó szerződéses kikötés a régi Pp. 41. § (6) bekezdésébe ütközik, ezért érvénytelen.

- [14] Az indítványozó2. az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésének állított sérelme körében az alábbiakra is hivatkozott: a Módtv. 1. §-a által a Ptké.-be iktatott 53/C. § a Ptké. hatálybalépése előtt megkötött szerződések esetében – amennyiben azokban a Ptké. hatálybalépését követően alanyváltozás történik – a szerződésben maradó és a szerződésbe belépő fél vonatkozásában a szerződést új szerződésnek minősíti. A korábbi kötelmi viszonyok létrehozásakor irányadó jogszabályi rendelkezések a szerződő felek jogviszonyára már nem irányadók.
- [15] Az indítvány szerint tehát a támadott jogszabály által kimondott jogkövetkezmény egyértelmű: a szerződésben maradó fél és az új jogalany közötti szerződés új szerződésnek minősül. Ez a szabály azzal a következménnyel jár, hogy a szerződésre a „nováció” pillanatában hatályos jogszabályokat kell alkalmazni akkor is, ha az eredeti szerződés korábban jött létre. A támadott szabály hipotézise az életviszonyok rendkívül tág körét öleli át. A földhaszonbérletek esetén is a Ptk. alapozza meg az alanyváltozást, ebből következően a jogszabályi alanyváltozás minden esetköre (öröklés, jogutódlás, a tulajdonos személyében bekövetkező változás a bérleti szerződésnél) e körbe esik. Mindezek alapján az alanyváltozás oda vezet, hogy a változatlan formában fennálló kötelek a korábbi, a módosult kötelekre az új szabályokat kell alkalmazni.
- [16] A Ptk.-nak a bírói gyakorlatra figyelemmel kialakított következetes szabályait rontja le a Ptké. támadott rendelkezése, amikor a jogszabályon alapuló alanyváltozásra a Ptk. szabályaitól eltérő jogkövetkezményt ír elő (nováció). Mindezekre tekintettel a Módtv. rendelkezéseivel a Ptké.-be iktatott jogszabályi rendelkezések (Ptké. 53/C. §) az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésébe ütköznek, sértik a jogállami jogbiztonság részét képező normavilágosság követelményét.
- [17] Az indítványozó2. szerint a polgári jogi dogmatikával szembemenő szabályozás a fentiek okán sérti az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése szerinti bírósághoz fordulás jogát, azzal összefüggésben pedig a perek észszerű határidőn belül való elbírálásának követelményét, mivel a támadott szabályozás következtében az eljáró bíróságok bizonytalan helyzetbe kerültek annak eldöntése során, hogy melyik bíróság illetékes az ügy elbírálására, ami az áttétel következtében perek elhúzódásához vezet.
- [18] A Ptké. 53/C. § (2) bekezdése a jogbiztonság követelményének megsértésén keresztül egyúttal az Alaptörvény M) cikkét és XIII. cikkét is sérti, mivel nem világos, hogy egy már teljesített szerződés esetében a Ptké. 53/C. §-a által kimondott nováció miként értelmezhető, áll az indítványban. A fentiekkel azonos okból kifolyólag a Ptké. 53/C. § (2) bekezdése sérti az Alaptörvény XIII. cikkében biztosított örökléshez való jogot is, mivel a támadott jogszabályhely megfogalmazásából következően annak alkalmazási köre kiterjed az öröklésre mint *ipso iure* jogutódlásra is. Az örökhagyó szerződése vonatkozásában ez magánjogilag értelmezhetetlen helyzetet teremt, mivel e kötelek az öröklésnél mint egyetemes jogutódlásnál fogva átszállnak az örökösre, azonban a nováció miatt az örökös ebben az értelemben mégsem lesz jogutódja az örökhagyónak. Az indítványozó2. álláspontja szerint a jogátszállás időpontja alapján történő megkülönböztetés sérti az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdését.
- [19] 9. Az Alkotmánybíróság az indítványokat – az Alkotmánybíróság Ügyrendje 34. § (1) bekezdése alapján – egyesítette és egy eljárásban, tartalmuk szerint bírálta el.
- [20] 10. Eljárása során az Alkotmánybíróság az Abtv. 57. § (2) bekezdése alapján beszerezte az igazságügyi miniszter, valamint az egyéni képviselői indítvány alapján született törvényjavaslat előterjesztőjének véleményét.

II.

- [21] 1. Az Alaptörvény érintett rendelkezései:

„B) cikk (1) Magyarország független, demokratikus jogállam.”

„M) cikk (1) Magyarország gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik.

(2) Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.”

„P) cikk (1) A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik,

amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.

(2) A termőföld és az erdők tulajdonjogának megszerzése, valamint hasznosítása (1) bekezdés szerinti célok eléréséhez szükséges korlátait és feltételeit, valamint az integrált mezőgazdasági termelésszervezésre és a családi gazdaságokra, továbbá más mezőgazdasági üzemekre vonatkozó szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.”

„XIII. cikk (1) Mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez. A tulajdon társadalmi felelősséggel jár.”

„XV. cikk (2) Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”

„XXVIII. cikk (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.”

„38. cikk (1) Az állam és a helyi önkormányzatok tulajdona nemzeti vagyon. A nemzeti vagyon kezelésének és védelmének célja a közérdek szolgálata, a közös szükségletek kielégítése és a természeti erőforrások megóvása, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele. A nemzeti vagyon megőrzésének, védelmének és a nemzeti vagyonnal való felelős gazdálkodásnak a követelményeit sarkalatos törvény határozza meg.”

[22] 2. Az indítványok által támadott Módtv. rendelkezései:

„1. § A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény VI. Fejezete a következő 22/C. alcímmel egészül ki:

»22/C. Szerződésátruházás

[A Ptk. 6:211. §-ához]

53/C. § (1) Ha a Ptk. hatálybalépése előtt kötött szerződésből származó valamennyi jog és kötelezettség Ptk. hatálybalépését követően jogszabály rendelkezése alapján száll át másra, úgy erre a Ptk. 6:211. §-át kell alkalmazni.

(2) Az (1) bekezdés szerinti esetben a szerződésből kilépő és a szerződésben maradó fél tekintetében a szerződést megszüntnek, a szerződésbe belépő és a szerződésben maradó fél tekintetében pedig a szerződést az átszálló valamennyi jog és kötelezettség vonatkozásában a jogszabály rendelkezése alapján létrejött új szerződésnek kell tekinteni.”

„2. § A mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvénnyel összefüggő egyes rendelkezésekről és átmeneti szabályokról szóló 2013. évi CCXII. törvény (a továbbiakban: Fétv.) 50/A. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

»50/A. § (1) A legalább 10 éves időtartamú haszonbérleti szerződés esetében a szerződő felek bármelyike az e §-ban foglaltak szerint a szerződéskötést követő 5 év elteltével – ha a haszonbérleti szerződés időtartama meghosszabbítás folytán éri el a 10 éves időtartamot, a meghosszabbítás időpontjától számított 5 év elteltével –, majd az első kezdeményezést követően 5 évente kezdeményezheti a haszonbérleti szerződés módosítását a haszonbérleti díjnak a kezdeményezéskor irányadó helyben szokásos piaci haszonbérleti díjra való módosítása érdekében, feltéve, hogy a haszonbérleti szerződés időtartamából legalább még 5 év van hátra.

(2) A kezdeményezésben a piaci haszonbérleti díj mértékét igazságügyi szakértői vélemény alapján kell megállapítani. A haszonbérleti szerződés módosítására irányuló kezdeményezéshez csatolni kell az igazságügyi szakértői véleményt.

(3) Ha a kezdeményezésben megjelölt piaci haszonbérleti díj mértéke a haszonbérleti szerződés szerinti haszonbérleti díj mértékétől legalább 20%-kal tér el, az ellenérdekű fél a kezdeményezés kézhezvételétől számított 30 napos jogvesztő határidőn belül a haszonbérleti szerződést a gazdasági év végére felmondhatja.

(4) Ha az ellenérdekű fél a kezdeményezéssel nem ért egyet, de a (3) bekezdésben foglaltak alkalmazására nincs mód, vagy azzal nem kíván élni, a kezdeményezés kézhezvételétől számított 30 napos jogvesztő határidőn belül a haszonbérleti szerződést a gazdasági év végére felmondhatja.

időn belül a bíróságtól kérheti a piaci haszonbérleti díj meghatározását; ellenkező esetben a haszonbérleti díjat a kezdeményezésben megjelölt mértékben módosítottak kell tekinteni.

(5) Ha a bíróság által meghatározott haszonbérleti díj mértéke a korábbi haszonbérleti díj mértékétől legalább 20%-kal tér el, az ellenérdekű fél a bíróság határozatának jogerőre emelkedésétől számított 30 napos jogvesztő határidőn belül a haszonbérleti szerződést a gazdasági év végére felmondhatja.

(6) A felek az (1) bekezdésben szereplő, első szerződésmódosítási kezdeményezésre előírt, továbbá az azt követő szerződésmódosítási kezdeményezések közötti időtartamot, valamint a szerződésmódosítási kezdeményezés feltételeként előírt, a szerződés időtartamából hátralevő időtartamot 5 évnél rövidebb időtartamban is megállapíthatják. E § rendelkezéseitől a felek egyebekben érvényesen nem térhetnek el.«

„3. § A Fétv. XVIII. Fejezete a következő 110/A. §-sal egészül ki:

»110/A. § A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény és a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvénnyel összefüggő egyes rendelkezésekről és átmeneti szabályokról szóló 2013. évi CCXII. törvény módosításáról szóló 2015. évi CCXX. törvénnyel (a továbbiakban: Módtv.) megállapított 50/A. § rendelkezéseit arra az új haszonbérleti szerződésre is alkalmazni kell, amely a Módtv. hatálybalépése előtt megkötött – illetve akár a hatálybalépés előtt, akár azt követően meghosszabbított –, a Módtv. hatálybalépését követően a föld tulajdonjogának átruházása folytán a haszonbérbe adó tulajdonos személyében bekövetkezett változásra tekintettel szerződésátruházás miatt megszűnt haszonbérleti szerződés helyébe lépett. Ebben az esetben az 50/A. § szerinti első kezdeményezés joga tekintetében irányadó időtartamba a szerződésátruházással megszűnt szerződés eltelt időtartamát is be kell számítani.«

III.

[23] Az indítványok részben nem megalapozottak, részben ítélt dolognak minősülnek.

[24] 1. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az utólagos normakontroll indítványt ötvenhat országgyűlési képviselő írta alá, tehát az megfelel az Alaptörvény 24. § (2) bekezdése e) pontjában foglalt feltételnek. Ezen túlmenően az indítvány eleget tesz az Abtv. 52. § (1b) bekezdésében foglalt követelményeknek is, amennyiben tartalmazza azt az alaptörvényi rendelkezést, amely megalapozza az Alkotmánybíróság hatáskörét az indítvány elbírálására, az Alkotmánybíróság által vizsgálendő jogszabályi rendelkezéseket, az Alaptörvény megsértettnek állított rendelkezéseit, indokolást arra nézve, hogy a sérelmezett jogszabályhelyek miért ellentétesek az Alaptörvény megjelölt rendelkezéseivel, valamint kifejezett kérelmet arra vonatkozóan, hogy az Alkotmánybíróság állapítsa meg azok alaptörvény-ellenességét, és – visszamenőleges hatállyal – semmisítse meg azokat.

[25] Az Alkotmánybíróság eljárása során megállapította, hogy az indítványozó1. által egészében támadott Módtv. a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 12. §-a alapján 2016. január 7. napjától, vagyis az indítvány 2016. február 18-ai benyújtását megelőzően már hatályát veszítette. Az Alkotmánybíróság hatásköre az utólagos normakontrollra irányuló eljárásban csak a hatályos jogszabályok vizsgálatára terjed ki, ezért az indítványt a Módtv. egészének alkotmányossági vizsgálata tekintetében elutasította.

[26] Az Alkotmánybíróság gyakorlata töretlen azonban abban a tekintetben, hogy „ha az indítványozó egy új rendelkezés tartalmának alkotmányellenességét állítja, akkor az Alkotmánybíróság nem az új rendelkezést hatályba léptető, hanem a módosítás révén az új rendelkezést magába foglaló (inkorporáló) jogszabály alkotmányellenességét vizsgálja meg” {8/2003. (III. 14.) AB határozat, ABH 2003, 74, 81.; legutóbb megerősítette a 32/2014. (XI. 3.) AB határozat [19]}. Mindezekre tekintettel az alkotmánybíróság a jelen ügyben a Módtv. egésze alkotmányellenességének megállapítására irányuló indítvány elutasítása mellett az alkotmányossági vizsgálatot az inkorporáló jogszabályi rendelkezések, vagyis a Ptké. 53/C. §-a, illetve a Fétv. 50/A. §-a és 110/A. §-a tekintetében végezte el.

[27] 2. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés b) pontjában foglalt felhatalmazás alapján az Abtv. 25. § (1) bekezdés szerinti bírói kezdeményezésre felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabály összhangját az Alaptörvénnyel. Ezért az Alkotmánybíróság megvizsgálta, hogy a bírói kezdeményezés megfelel-e az Abtv. 25. §-a szerinti feltételeknek. Az Abtv. 25. §-a önálló címként – „Bírói kezdeményezés egyedi normakontroll eljárás iránt” – meghatározza az ügytípusra vonatkozó különös szabályokat, amelyeket az Abtv.

51–52. §-ai az indítványra vonatkozó további formai és tartalmi feltételekkel egészítenek ki. Ezeket az Alkotmánybíróság korábbi határozataiban már értelmezte [összefoglalóan lásd a 3058/2015. (III. 31.) AB végzésben, Indokolás [8]–[23]]. A jelen esetben a bírói kezdeményezés ezeknek a követelményeknek megfelel.

- [28] 3. Az Alkotmánybíróság a 3278/2017. (XI. 2.) AB határozatban (a továbbiakban: Abh1.) már vizsgálta a Fétv. 50/A. §-ának, valamint 110/A. §-ának alaptörvény-ellenességét az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésével, P) cikkével és 38. cikk (1) bekezdésével összefüggésben és az indítványozó bírók kezdeményezését elutasította.
- [29] Az Abh1. a hivatkozott alaptörvényi rendelkezések állított sérelmével összefüggésben tehát már döntött a Fétv. 50/A. §-ának, valamint 110/A. §-ának alaptörvény-ellenességéről. Az Alkotmánybíróság ezért elsőként azt vizsgálta, ítélt dolog áll-e fenn az Abh1.-re tekintettel a Fétv. 50/A. §-át, valamint 110/A. §-át illetően.
- [30] Az Alkotmánybíróság jelen ügyben megállapította, hogy az indítványozó1. indítványának a Fétv. 50/A. §-ának, valamint 110/A. §-ának az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésével, P) cikkével és 38. cikk (1) bekezdésével összefüggésben alaptörvény-ellenességét állító részében ítélt dolog áll fenn, mivel az indítvány az Alkotmánybíróság által az Abh1.-ben érdemben már elbírált jogszabályi rendelkezések vizsgálatára irányul és az indítványozó1. az Alaptörvénynek ugyanazokra a rendelkezéseire és azonos alkotmányos összefüggésre hivatkozva kéri az alaptörvény-ellenesség megállapítását. Mindezek alapján az Alkotmánybíróság az Abtv. 31. § (1) bekezdése szerinti törvényi feltétel fennállását állapította meg, erre tekintettel az indítványt ebben a részében az Abtv. 64. § f) pontja alapján visszautasította. [Hasonlóan döntött az Alkotmánybíróság a 3331/2017. (XII. 8.) AB végzésben (a továbbiakban: Abh2.)]
- [31] Az indítványozó1. a Fétv. 50/A. §-ának, valamint 110/A. §-ának alaptörvény-ellenességét az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdésének sérelmén keresztül is állította. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a támadott jogszabályi rendelkezések alaptörvény-ellenességét az Abh1.-ben és az Abh2.-ben ezen alaptörvényi rendelkezésre tekintettel – erre vonatkozó indítvány hiányában – nem vizsgálta, ezért az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdésének állított sérelme körében ítélt dolog nem áll fenn, erre tekintettel a támadott jogszabályi rendelkezéseket (Fétv. 50/A. §, valamint 110/A. §) az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdésével összefüggésben érdemben vizsgálta.
- [32] Az Alkotmánybíróság ezt követően azt vizsgálta, ítélt dolog áll-e fenn a Ptké. 53/C. §-át illetően. Ennek során megállapította, hogy a Ptké. hivatkozott rendelkezésének állított alaptörvény-ellenességét érdemben még nem vizsgálta, mivel az Abh1.-ben és az Abh2.-ben a hivatkozott jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítására irányuló bírói indítványokat érdemi vizsgálat nélkül visszautasította, erre tekintettel a támadott jogszabályi rendelkezést (Ptké. 53/C. §) az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésének állított sérelmével összefüggésben érdemben vizsgálta.
- [33] 4. Az indítványozó1. álláspontja szerint a jogalkotó a Módtv. rendelkezései révén a földhaszonbérleti szerződések esetében az azonnali szerződésmódosítás lehetőségének törvényi biztosításával anélkül avatkozik be a már fennálló szerződéses kapcsolatokba, hogy a beavatkozás alkotmányos feltételeinek fennálltát igazolná, és ezáltal a szabályozás sérti az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdésében foglaltakat.
- [34] Az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata szerint a szerződési szabadság az Alaptörvény M) cikke alapján védelmet élvez [3192/2012. (VII. 26.) AB határozat, Indokolás [18]]. Az Alkotmánybíróság – olyan ügyben, amelyben nemzetközi válság következtében Magyarországon előállt jelentős, kivételes és súlyos helyzetre reagáló jogszabály volt a vizsgálat tárgya – kifejtette azt is, hogy az állam jogszabállyal a szerződések tartalmát kivételesen – a *clausula rebus sic stantibus* elve alapján – változtathatja meg, de csak ugyanolyan feltételek fennállása esetén, mint amilyen feltételek fennállását a bírósági úton való szerződésmódosítás is megkövetel [3048/2013. (II. 28.) AB határozat, Indokolás [33], [36]].
- [35] Az Alkotmánybíróság már a 32/1991. (VI. 6.) AB határozatában (ABH 1991, 146, 166) rámutatott arra, hogy különösen a hosszú évekig fennálló szerződési jogviszonyokra a jelentős gazdasági – esetleg politikai –, pénzügyi és egyéb társadalmi változások nyilvánvalóan számottevő hatást, lényegi befolyást gyakorolnak. A szerződéskötéskor előre nem látott körülmények ugyanis lényegesen megváltoztathatják a szerződő felek helyzetét, a jogok és kötelezettségek arányát, és valamelyikük számára rendkívül terhessé vagy egyenesen lehetetlenné tehetik a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartását, illetőleg a szerződés teljesítését. Ezekben a rendkívüli változást előidéző esetekben a törvények lehetővé teszik, hogy az egyes egyedi jogviszonyokba a bíróság beavatkozzék és módosítsa, a megváltozott körülményekhez igazítsa a tartós, hosszú lejáratú szerződések eredeti tartalmát. Kimondta az Alkotmánybíróság továbbá azt is, hogy ha a társadalmi méretű változások a szerződések nagy tömegét érintik, indokolt – és alkotmányosan nem kifogásolható –, hogy a jogviszonyok

megváltoztatására, módosítására a törvényhozás dolgozzon ki általános megoldást. Az állam azonban jogszabállyal a fennálló szerződések tartalmát általában csak ugyanolyan feltételek fennállása esetén módosíthatja, változtathatja meg alkotmányosan, mint amilyen feltételek fennállását a bírósági úton való szerződésmódosítás megköveteli. Vagyis a tartós jogviszonyok jogszabállyal történő alakítására a *clausula rebus sic stantibus* tételének alkalmazásával kerülhet sor. Eszerint a jogalkotó – akárcsak a bíróság – akkor jogosult a fennálló és tartós szerződési jogviszonyokat módosítani, ha a szerződéskötést követően beállott valamely körülmény folytán a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti, a körülményváltozás nem volt észszerűen előrelátható, továbbá, ha az túlmegy a normális változás kockázatán. A jogszabályi beavatkozásnak pedig további feltétele, hogy a lényeges körülményváltozás társadalmi méretű legyen, vagyis a szerződések nagy tömegét érintse. A törvényhozó feladata meghatározni és egyúttal felelőssége eldönteni, hogy melyek azok a területek, amelyeken a beavatkozás már jogalkotási követelmény. Azt pedig, hogy a beavatkozás feltételei alkotmányosan fennállnak-e, köteles bizonyítani. Vita esetén viszont az Alkotmánybíróság jogosult a beavatkozás alkotmányosságát eldönteni, ugyanúgy, ahogy a konkrét, egyes szerződésekben a (korábbi) Ptk. 241. §-a alapján esetenként a bíróság jár el és a feltételek fennállása esetén módosítja a szerződések tartalmát.

- [36] Az Alkotmánybíróság szerint a fentiekben kifejtett elvek nem azt jelentik, hogy a Ptk. válna alkotmányos mércévé a szerződésekbe való állami beavatkozás megítélésénél, hanem csak azt, hogy a jogbiztonság követelményei, a szerződéses szabadság, a megkötött szerződés teljesítésébe vetett bizalom akkor érvényesülnek, ha az egyedi szerződések bírói úton való módosítása feltételeitől a jogalkotó a szerződések tömegének módosításakor nem térhet el. A magánjogi tartós jogviszonyok jogszabállyal történő alakítására a *clausula rebus sic stantibus* tételének alkalmazásával kerülhet sor. A bírói szerződésmódosítás a magánfelek eltérő érdekeinek új egyensúlyba hozására alkalmas eszköz az eset összes körülményeinek mérlegelésével. A törvényi úton történő szerződésmódosításnak is, amennyire lehet, mindegyik fél méltányos érdekeit figyelembe kell vennie, vagyis az ilyen szerződésmódosításnak is érdekegyensúlyra kell törekednie a megváltozott körülmények mellett [8/2014. (III. 20.) AB határozat, Indokolás, [90]–[91]].
- [37] Az indítvány által is hivatkozott, és fentebb idézett 8/2014. (III. 20.) AB határozat – amely egyebek között az Alaptörvény II. cikkét, a B) cikk (1) bekezdését és az M) cikk (2) bekezdését értelmezte abból a szempontból, hogy jogszabály a hatályba lépése előtt megkötött szerződések tartalmát hogyan változtathatja meg – indoklásába foglaltakat megerősítette a 16/2015. (VI. 5.) AB határozat is (Indokolás [124]).
- [38] A Fétv. 50/A. §-a szerint a hosszabb távra (legalább 10 évre) kötött haszonbérleti szerződések esetén – a szerződéskötést követő 5 év elteltével – bármelyik szerződő fél kezdeményezheti a szerződésben meghatározott bérleti díjnak az adott időpontban irányadó, helyben szokásos piaci haszonbérleti díjra történő módosítását. Ez a lehetőség tehát mind a tulajdonos bérbeadót, mind pedig a haszonbérletet megilleti, vagyis irányulhat a haszonbér emelésére (a bérbeadó részéről) és csökkentésére is (a haszonbérlet részéről), természetesen a piaci haszonbér függvényében. A kezdeményezéshez igazságügyi szakértői véleményt kell csatolni. Amennyiben a piaci haszonbérleti díj a szerződésben meghatározott díj mértékétől legalább 20%-kal eltér, az ellenérdekű fél 30 napos jogvesztő határidővel a szerződést felmondhatja, vagy bírósághoz fordulhat a piaci díj megállapítása érdekében. Ezek elmaradása esetén a haszonbérleti díjat a kezdeményezésben megjelölt mértékben módosítotttnak kell tekinteni.
- [39] A bírósági eljárást a Fétv. rendelkezése szerint nem a módosítást kezdeményező, hanem az azt vitató félnek kell megindítania, és a jogszabály a bírósági döntést a piaci haszonbérleti díj meghatározására korlátozza. (Igazságügyi szakértői véleményt már a haszonbér módosítására vonatkozó kezdeményezéshez is csatolni kell). Az ellenérdekű fél a bíróság határozatának jogerőre emelkedésétől számított 30 napos – ugyancsak jogvesztő – határidő mellett mondhatja fel a szerződést a gazdasági év végére.
- [40] A Fétv. 110. §-a a Fétv. 50/A. §-a szerinti szerződésmódosítási kezdeményezés alkalmazását a Módtv. hatálybalépése előtt megkötött azon haszonbérleti szerződések esetén is lehetővé teszi, amelyekben a Módtv. hatálybalépése után tulajdonosváltozás, vagyis jogszabályon alapuló szerződésátruházás következett be.
- [41] A Fétv. hivatkozott rendelkezései – sajátos szabályozási feltételek mellett – lehetőséget biztosítanak a felek számára a termőföldre vonatkozó haszonbérleti szerződés meghatározó tartalmi elemének, a bérleti díj összegének a módosítására. Ez a módosítási lehetőség a felek esetleges szerződési akaratának függvényében nem biztos, hogy szerepelt a korábban megkötött szerződésekben (bár ezt kizárni nem lehet). A jogszabály hatálybalépésével azonban ez a lehetőség – a jogszabály erejénél fogva – részévé vált a korábban már megkötött szerződéseknek is. Ez a körülmény mindenképp a szerződés elemeinek megváltozását, bővülését, tehát a szerződés módosulá-

sát eredményezi függetlenül attól, hogy az érintett felek ezzel a törvényi (szerződési) lehetőséggel élnek-e vagy sem.

- [42] A Fétv. 50/A. §-ába foglalt rendelkezések tehát a már megkötött szerződések – mögöttes – tartalmának megváltoztatását jelentik, figyelemmel a Ptk.-nak a szerződések módosítására vonatkozó általános szabályára.
- [43] A Ptk. általános szabálya szerint, ha jogszabály a szerződés valamely tartalmi elemét kötelezően meghatározza, a szerződés a jogszabály által előírt tartalommal jön létre. Ha jogszabály a hatálybalépése előtt megkötött szerződések tartalmát megváltoztatja, és a szerződés megváltozott tartalma valamelyik fél lényeges jogi érdekét sérti, ez a fél kérheti a bíróságtól a szerződés módosítását vagy a szerződéstől elállhat. (Ptk. 6:60. §) Mivel a megváltozott szerződési tartalom csak a bérleti díj módosítására vonatkozó kezdeményezéssel realizálódik, a bérleti díj megváltoztatására vonatkozó támadott rendelkezések ezt a lehetőséget annyiban érintik, hogy ebben az esetben a szerződés megváltozott tartalma körében a bérleti díj megváltoztatása tekintetében lehet bírósághoz fordulni a piaci haszonbérleti díj meghatározására vonatkozóan (*lex specialis*).
- [44] Az Alkotmánybíróság ismertetett gyakorlata szerint az állam jogszabállyal a szerződések tartalmát kivételesen – a *clausula rebus sic stantibus* elve alapján – megváltoztathatja, de csak ugyanolyan feltételek fennállása esetén, mint amilyen feltételek fennállását a bírósági úton való szerződésmódosítás is megkövetel.
- [45] A bírósági általi szerződésmódosítás tekintetében a Ptk. az alábbi feltételeket határozza meg. Bármelyik fél a szerződés bírósági módosítását kérheti, ha a felek közötti tartós jogviszonyban a szerződés megkötését követően előállott körülmény következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése lényeges jogi érdekét sértené, és a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható; a körülmények megváltozását nem ő idézte elő; és a körülmények változása nem tartozik rendes üzleti kockázata körébe. (Ptk. 6:192. §)
- [46] Az Alkotmánybíróságnak a támadott szabályozással összefüggésben tehát azt kellett vizsgálnia, hogy a módosítás elfogadásakor (2015. december) előálltak-e olyan körülmények, amelyek a tartós szerződéses jogviszonyokba való jogszabállyal történő beavatkozást szükségessé tették, és annak feltételit a jogalkotó, illetve a törvényjavaslat előterjesztője igazolta-e, ennek ismeretében a szabályozás ellentétes-e az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdésében foglaltakkal.
- [47] A Módtv. javaslatának indokolása a Fétv. támadott rendelkezésének módosítására vonatkozóan az alábbiakat tartalmazza.

„A törvény célja, hogy a hosszú távra kötött haszonbérleti szerződésekben a haszonbér módosításának jogát a törvény a Fétv. korábban elfogadott módosításához képest még megfelelőbben, és a felek érdekei közti egyensúly még hatékonyabb megteremtésével biztosítsa. [...] Ennek egyik alapvető eleme; hogy a törvény nemcsak a haszonbérleti díj emelését, hanem annak csökkentését is lehetővé teszi annak érdekében, hogy ne csak a díjnövekedést mutató piaci folyamatokhoz, hanem adott esetben a díjcsökkentés felé mutató piaci folyamatokhoz is igazodni lehessen.

Továbbá a haszonbérleti díj módosításának lehetősége eleve csak a hosszú távra kötött, vagyis legalább 10 éves időtartamú szerződéseknél állna fenn (ideértve azt az esetet is, mikor meghosszabbítás folytán haladja meg a szerződés ezt az időtartamot), és a kiszámíthatóság érdekében a díjmódosítás a szerződéskötést (meghosszabbítást) követő 5 év elteltével, illetve azt követően 5 évente lehetne kezdeményezni és mindezt csak akkor, ha a szerződésből még 5 év van hátra. Ugyanakkor a törvény nem zárja el a feleket attól, hogyha ez mindkét fél érdekében áll, akkor ezen időtartamoknál rövidebb időtartamban is megállapodjanak [50/A. § (6) bekezdés]. A díjmódosítási lehetőség továbbá nem a tulajdonosváltáshoz kötődik, hanem általában minden haszonbérbe adó, illetve haszonbérló számára lehetőségként áll fenn, hiszen a haszonbérleti díj piaci mértékűre való módosításának igénye nemcsak a haszonbérleti szerződésbe belépő új tulajdonos, hanem általában minden haszonbérbe adó, valamint természetesen minden haszonbérló részéről felmerülhet.”

Az igazságügyi miniszter az Alkotmánybíróság megkeresésére adott állásfoglalásában előadta, hogy a Fétv. támadott módosítása lehetővé teszi azt, hogy a hosszú távra kötött haszonbérleti szerződésekben foglalt haszonbérleti díj piaci körülményekhez való igazítása érdekében – meghatározott időközönként – az a fél, akinek ez érdekében áll, kezdeményezhesse a haszonbérleti díj módosítását. A törvénymódosítás tehát figyelembe veszi az ellenérdekű fél méltányos érdekeit is a bírósághoz fordulás, illetve a szerződés felmondásának biztosítása által. Az állásfoglalás szerint a szabályozás azt célozta, hogy függetlenül az egyes haszonbérleti szerződések tartalmától, általánosan álljon rendelkezésre egy, mindkét szerződő fél érdekeit figyelembe vevő lehetőség arra, hogy az érdekelt fél kezdeményezhesse a haszonbérleti szerződés alapvető elemét képező haszonbérleti

díj rendszeres felülvizsgálatát és újratárgyalását annak érdekében, hogy annak mértéke igazodhasson a gazdasági környezet időközi változásához.

A törvényjavaslat előterjesztője (a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara elnöke) az Alkotmánybíróság megkeresésére adott válaszában arra hivatkozott, hogy a haszonbérleti szerződésekre vonatkozó speciális szabályozás alapvető indokát a haszonbérlet szabályozásával összefüggő sajátos birtokpolitikai és gazdálkodási érdekek jelentik. Hangsúlyozta, hogy a mezőgazdasági termeléshez kapcsolódó birtokpolitikai és gazdaságpolitikai prioritások egyik sarkalatos pontja a jogszerű földhasználat tartósságának védelme, amely nem járhat a piaci szereplők közötti egyenlő versenyfeltételek sérelmével.

A törvényjavaslat előterjesztője utalt arra, hogy tartós jogviszonyok esetében reálisan számolni kell azzal, hogy a jogviszony időtartama alatt a gazdasági élet bármely területén bármikor olyan változás következik be, amely a felek méltányos érdekeit érintheti.

A törvényjavaslat előterjesztője rámutatott arra, a haszonbérletek esetében speciális körülmények azonosíthatók, melyek jellemzőit az alábbiak szerint foglalta össze:

- az állami földekre a 20, illetve egyes esetekben az 50 évre szóló, és 2015 decemberében még hatályban lévő haszonbérleti szerződések döntő hányadát még az EU csatlakozás előtt kötötték,

- az állami tulajdonban lévő földekre 2004. előtt kötött haszonbérleti szerződésekben döntően fix összegű (kezdetben egységesen 580 Ft/AK, illetve később 1230 Ft/AK), illetve inflációkövető haszonbérleti díjemelésekben állapodtak meg, mely összegek a szerződéskötés időpontjában többnyire tükrözték az aktuális földbérleti díjak piaci értékét,

- 2003 végéig bizonytalan volt, hogy 2004-től kezdődően az ún. SPS (támogatási jogosultság alapú), vagy a SAPS-TopUp (földhasználati alapú) támogatás kerül-e bevezetésre, melynek annyiban van jelentősége, hogy mindkét támogatási rendszer más-más prioritásokon alapul, így a földpiacra gyakorolt hatásuk is eltérő lett volna,

- az EU közös agrárpolitikája – a költségvetési időszakokhoz igazodóan – 7 éves ciklusokra oszlik. Magyarország számára ezek a ciklusok az alábbiak szerint alakultak: 2004–2006, 2007–2013, 2014–2020. Ezen ciklusokon belül jellemzően megváltoztak a támogatási prioritások is, amelyek közvetlenül érintették a földhasználat-hoz kapcsolódó támogatások mértékét, az igénybevétel feltételeit.

A fenti állítások alátámasztására a törvényjavaslat előterjesztője megküldte az Alkotmánybíróságnak a Központi Statisztikai Hivatal, az Agrárgazdasági Kutatóintézet, valamint a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal által a tárgyban készített részletes kimutatásokat.

A törvényjavaslat előterjesztője kiemelte, hogy a haszonbérleti díjak alakulása nem az infláció alakulásával, hanem a föld árakkal, illetve a föld alapú közösségi és nemzeti forrásból nyújtott támogatásokkal van összefüggésben. Ebben a körben utalt arra is, hogy az EU csatlakozást követően – jellemzően a közösségi forrásokból nyújtott támogatások növekedésével összhangban – a haszonbérleti díjak mértékének alakulása teljesen elszakadt az inflációtól.

A törvényjavaslat előterjesztője utalt arra is, hogy a területalapú (SAPS) támogatás összege a 2004. évi 16 311 Ft/ha összegről 2014-re 69 085,14 Ft/ha összegre emelkedett. A magántulajdonban lévő földekre kötött haszonbérletek esetében a haszonbérleti díj mértéke jellemzően a területalapú támogatások összegének meghatározott százalékához köthető. Ezért támogatási szempontból méltányos, hogy a jogalkotó a 10. évet köthető időszak esetében lehetőséget ad a feleknek arra, hogy a haszonbérleti díjakat a piaci mértékhez igazítsák, azon esetekben pedig, ahol a haszonbérleti díj mértékének megállapítása fix összegben került megállapításra, illetve annak változtatására nem a piaci viszonyok alapján, hanem csak az inflációra hivatkozással, annak mértékéig kerülhet sor, a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása – annak hosszú távú jellege miatt – sérti a haszonbérbe adó jogait.

A törvényjavaslat előterjesztője továbbá előadta, hogy a Nemzeti Földalap (a továbbiakban: NFA) az állami tulajdonú földekre a hosszú távú haszonbérleti szerződéseket döntően még az EU csatlakozást megelőző 3–5 évben kötötte meg, amikor még nem volt egyértelmű a csatlakozás időpontja, a csatlakozás feltételei, a földforgalmi szabályok konkrét feltételei, továbbá, hogy a föld árának, illetve a haszonbérleti díj összegének alakulása mennyiben lesz támogatásfüggő. Hivatkozott továbbá arra, hogy az NFA által megkötött haszonbérleti szerződések egy részét hosszú távra (20–50 év) kötötték meg, ilyen környezetben pedig az állami szervtől sem várható el, hogy a piaci viszonyok alakulását a teljes időtávra lemodellezze. A Módtv. miniszteri indokolása a fentiekkel összefüggésben kifejezetten rögzíti, hogy „a törvény célja, hogy a hosszú távra kötött kötött haszonbérleti szerződésekben a haszonbér módosításának jogát a törvény a Fétv. korábban elfogadott módo-

sításához képest még megfelelőbben, és a felek érdekei közötti egyensúly még hatékonyabb megteremtésével biztosítsa. Ennek egyik alapvető eleme, hogy a törvény nemcsak a haszonbérleti díj emelését, hanem annak csökkentését is lehetővé teszi annak érdekében, hogy ne csak a díjnövekedést mutató piaci folyamatokhoz, hanem adott esetben a díjcsökkentés felé mutató piaci folyamatokhoz is igazodni lehessen”.

- [48] A törvényjavaslat előterjesztője kiemelte, hogy a jogszabály megalkotására többek között a „Földet a gazdáknak” Program (a továbbiakban: Program) végrehajtását segítő jogi helyzet kialakítása miatt került sor. A kormány 2015 végén jelentette be, hogy birtokpolitikai megfontolásokból a Program keretében az állami tulajdonban lévő földek egy részét értékesíteni kívánja. A Program keretében földet vásárlók száma a 30 ezret meghaladta, az így értékesítésre kerülő földek döntő hányada hosszú távú haszonbérlettel terhelt, vagyis álláspontja szerint a szabályozás hatása társadalmi méretűnek tekinthető, mivel a regisztrált földművesek több mint egyharmadára terjed ki. Az Alkotmánybíróság emlékeztet rá, hogy a 27/2017. (X. 25.) AB határozatában – utólagos normakontroll hatáskörben eljárva – a Programról szóló 26/2016. (X. 27.) OGY határozat alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt visszautasította.
- [49] Az Alkotmánybíróság hangsúlyozza, hogy az Abh1.-ben a Fétv. jelen ügyben is támadott rendelkezéseivel összefüggésben kimondta, hogy bizonyos esetekben pusztán az időmúlás következtében, a piaci viszonyokban bekövetkező változások okán szükségesé válhat olyan, elsődlegesen a felek gazdasági érdekeivel összefüggő, alkotmányosan is igazolható körülmény, amely a haszonbérleti díj tekintetében korábban létrejött megállapodások bizonyos időközönkénti felülvizsgálatát, módosítását indokolja. A Fétv. vizsgált rendelkezései éppen ezen (kényszerű) szerződésmódosításokkal összefüggő, mind tartalmi (a helyben szokásos piaci viszonyokhoz kötöttség), mind eljárási (igazságügyi szakértői vélemény kötelező előírása, bírósági díjmeghatározás) szempontból garanciális elemeket tartalmazó szabályokat állapítják meg. A Fétv. vizsgált, a hatálybalépésük előtt már létrejött tartós jogviszonyokra irányadó szabályai a haszonbérleti díj módosítása körében egy olyan új jogosultságot biztosítanak a szerződő felek számára, amellyel azok mindegyike élhet {Abh1., Indokolás [65], [72]}.
- [50] Az Alkotmánybíróság ismételten rámutat, hogy a támadott Fétv.-beli szabályozás alapján a haszonbérleti díj módosítása kezdeményezésének lehetősége a tulajdonosváltás tényétől függetlenül minden haszonbérbeadó, illetve minden haszonbérelő számára adott, a jogszabályban meghatározott 20%-os eltérés nincs pozitív, vagy negatív irányban meghatározva. Ha az ellenérdekű fél a kezdeményezéssel nem ért egyet, de a szerződés felmondására nincs lehetőség (az eltérés nem éri el a 20%-ot, vagy ha az érintett nem kíván élni a szerződés felmondásának jogával), a 30 napos határidőn belül a bíróságtól kérheti a piaci haszonbérleti díj meghatározását. Amennyiben a bíróság által meghatározott haszonbérleti díj mértéke a korábbi haszonbérleti díj mértékétől legalább 20%-al eltér, az ellenérdekű fél a bíróság döntésének jogerőre emelkedésétől számított 30 napos határidőn belül a haszonbérleti szerződést felmondhatja. Az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a szabályozás figyelemmel van az ellenérdekű felek érdekeire, továbbá a szerződés megváltozott tartalmával (haszonbérleti díj meghatározása) összefüggésben biztosítja számukra a bírósághoz fordulás jogát.
- [51] Megjegyzi az Alkotmánybíróság, hogy a Fétv. támadott rendelkezései csak a haszonbérleti díj módosítására vonatkozó speciális szabályokat tartalmaznak. Ebből következően a szerződés egyéb elemeinek módosítására vonatkozóan – elvileg – a Ptk. általános, szerződésmódosításra vonatkozó szabályait kell alkalmazni, amelyek a Ptk. 6:58. § (2) bekezdése alapján diszpozitív rendelkezések. Mindezen értelmezési keretek kialakítása ugyanakkor az ítélkező bíróságok feladata.
- [52] A támadott rendelkezések, vagyis a már megkötött tartós szerződések tartalmának módosításra vonatkozóan, annak indokaként tehát a jogalkotó, az igazságügyi miniszter, illetve a törvényjavaslat előterjesztője hivatkozott a körülmények előre nem látható megváltozására, bemutatta, hogy a megváltozott gazdasági környezetben a haszonbérleti díjak piaci mértékhez való igazításának kizárása miért okozhat érdeksérelmet, továbbá alappal hivatkozott a körülmények megváltozásának társadalmi méretűségére, illetve arra, hogy a haszonbérleti szerződések esetében a szerződéses és a piaci haszonbérleti díjak közötti 20%-os eltérés a normális kockázatvállalás részének tekinthető, míg az ezt meghaladó mérték jellemzően már olyan piaci körülményeket feltételez, amelyek észszerű kockázatvállalás mellett már nem prognosztizálhatóak.
- [53] Mindezek alapján az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a tartós szerződéses kapcsolatok jogszabály útján történő módosításának feltételeit a jogalkotó, az igazságügyi miniszter, illetve törvényjavaslat előterjesztője igazolta, és annak indokait az Alkotmánybíróság jelen esetben megalapozottnak találta. Erre tekintettel az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Fétv. 50/A. §-ában foglalt rendelkezések, valamint ehhez kapcsolódóan a díjmódosítás kezdeményezéséhez szükséges időtartam számítására vonatkozó szabályokat tartalmazó

110/A. §-a nem sértik a szerződési szabadság alkotmányos követelményét, ezáltal nem ellentétesek az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdésében foglaltakkal, ezért az indítványt ebben a részében elutasította.

- [54] 5. A Ptké. 53/C. § alaptörvény-ellenességét illetően az indítványok a polgári jogi dogmatika megsértése révén a normavilágosság követelményének, ezáltal az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésének sérelmére hivatkoznak. Az indítványok szerint a támadott rendelkezés a szerződésátruházás joghatását akként határozza meg, hogy az eredeti szerződő felek a szerződést megszüntetik, ezzel egy időben a szerződésben maradó fél a belépő féllel új szerződést köt, méghozzá az eredetivel azonos tartalommal, ami ellentétes a Ptk. szerződésátruházással kapcsolatos rendelkezéseivel.
- [55] Az indítványozó1. által a Módtv. egészét illetően a sarkalatos törvényi jellegből fakadó közjogi érvénytelenségre történő indítványozói hivatkozás a Ptké. szabályává vált rendelkezés tekintetében nem értelmezhető, ezért azt az Alkotmánybíróság érdemben nem vizsgálta.
- [56] 6. A szerződésátruházás a 2014. március 15-én hatályba lépett új Ptk. jogintézménye, célja a teljes szerződéses pozíció (jogok és kötelezettségek) átruházása. Az új Ptk.-nak a szerződésátruházásra vonatkozó miniszeri indokolása rögzíti, hogy „a kódex a magyar magánjogban először ad tételes szabályokat a szerződésátruházás jogintézményére.” Az indokolás továbbá rámutat, hogy „a Ptk. nem rendelkezik arról, hogy maga a szerződési pozíció átruházható-e. Míg az engedményezés és a tartozásátvállalás eredményeként kizárólag a kötelelem jogosult illetve kötelezetti pozíciójában következik be jogutódlás, addig a szerződésátruházás arra teremti meg a lehetőséget, hogy az egyik szerződő fél a teljes szerződési pozícióját átruházza egy harmadik személyre. Az átruházás eredményeként az eredeti szerződő fél szabadul a jogviszonyból, amely a szerződésbe belépő fél és az eredeti szerződés másik fele között marad fenn.” Az indokolás hangsúlyozza, hogy e kérdésben a bíró gyakorlat sem volt egységes.
- [57] „A szerződésátruházás szabályozásával megteremti a Ptk. a szerződési pozíció átruházásának a lehetőségét és a feltételeit. A szerződésátruházás egy *sui generis* háromoldalú szerződés az eredeti jogviszony alanyai (átruházó és kötelezett) és az átvállaló között. A szerződésátruházás eredményeképpen a szerződésbe belépő fél a szerződésből kilépő fél szerződési pozíciójába lép be. Mivel a szerződési pozíció nem más, mint jogok és kötelezettségek összessége, a szerződésbe belépő felet mindazok a jogok megilletik és mindazok a kötelezettségek terhelik, amelyek a szerződésből kilépő felet megillették, illetve terhelték. A szerződésátruházás gazdasági jelentőségét az adja, hogy a jogok mellett a kötelezettségek tekintetében is tiszta helyzetet teremtsen: a szerződésből kilépő fél minden kötelemből szabadul. A szerződésbe belépő félre szállnak át a szerződésátruházást megelőzően keletkezett kötelezettségek, így a szerződésbe belépő fél lesz felelős a szerződésből kilépő fél által okozott károkért is.”, áll az indokolásban.
- [58] A szerződésátruházás alapulhat szerződésen és jogszabályon. A jogszabályon alapuló szerződésátruházás esetére mond ki a Ptké. módosítása egy értelmezést tartalmazó rendelkezést, amely lehetővé teszi, hogy a Ptk. hatálybalépése előtt kötött szerződések esetében, ha valamennyi jog és kötelezettség jogszabály rendelkezése alapján átszáll, akkor ezt jogszabályon alapuló szerződésátruházásnak kell tekinteni. Ennek következtében az eredeti szerződő felek között a szerződés megszűnik, és az új szerződő felek között jön létre a korábbi tartalommal, külön jogi aktus nélkül [Ptké. 53/C. § (1) és (2) bekezdés].
- [59] Az Alkotmánybíróság megjegyzi, hogy a jogalkotó az indítványozó1. indítványának benyújtását követően – 2016. július 1-i hatállyal – a 2016. évi LXXVII. törvénnyel részben módosította a szerződésátruházás Ptk.-beli szabályait, amely körülményre az indítványozó2. is hivatkozott. Míg a korábbi szabályozás [vö. Ptk. 6:208. § (3) bekezdés] az alapul fekvő szerződéshez kapcsolódó biztosítékok tekintetében általános jelleggel rögzítette, hogy ezek a szerződés átruházásával megszűnnek, a módosítás következtében a törvény javaslatához fűzött miniszeri indoklás értelmében: „A Ptk. főszabálya szerint a szerződésátruházással a szerződés biztosítékai megszűnnek. A gyakorlati tapasztalatok ugyanakkor azt mutatják: nem indokolt, hogy a szerződésátruházással átszálló jogosultságok alapjául szolgáló kötelezettségeket biztosító biztosítékok megszűnjenek. A biztosíték nyújtójának helyzetét ugyanis nem befolyásolja, nem teszi terhesebbé a biztosíték jogosultjának személyében bekövetkező változás. A biztosíték megszűnése viszont szerződésbe belépő új jogosult számára hátrányos lenne. A szerződésátruházással összefüggésben csak akkor indokolt, hogy a biztosíték megszűnjön, ha az alanyváltozás a szerződésből származó kötelezettség tekintetében következik be. Ez utóbbi esetben ugyanis a biztosíték nyújtója számára nem közömbös az, hogy kit terhel az a kötelezettség, amelyért az által nyújtott biztosítékkal helyt kell állnia. Ezért a törvény alapján a szerződésátruházás következtében csak akkor szűnik

meg a biztosíték, ha az az átruházott pozícióval járó kötelezettséget biztosít, és a biztosíték nyújtója a szerződés-átruházáshoz nem járul hozzá. A módosítás következtében elhagyásra került a Ptk. azon rendelkezése is, amely szerint a zálogkötelezett hozzájárulása esetén az új zálogjog az eredeti zálogjog ranghelyén jön létre. A szerződésátruházással tehát a biztosíték vagy fennmarad, vagy megszűnik, és még akkor sem újul meg, ha nem tovább él, ha a fennmaradására a biztosítéknyújtó hozzájárulása következtében kerül sor.”

- [60] A módosítás következtében tehát a jogalkotó a szerződés biztosítékai esetében egy sajátos „továbbélési” helyzetet teremt.
- [61] 7. A Ptké. vizsgált 53/C. § (1) bekezdésének rendelkezése szerint abban az esetben, ha a Ptk. hatálybalépése előtt kötött szerződésből származó valamennyi jog és kötelezettség a Ptk. hatálybalépését követően jogszabály rendelkezése alapján száll át másra, úgy erre a Ptk. 6:211. §-át kell alkalmazni.
- [62] A Ptk. 6:211. §-a szerint „[h]a valakinek egy szerződésből származó valamennyi joga és kötelezettsége jogszabály rendelkezése folytán száll át másra, a szerződésátruházás szabályait kell megfelelően alkalmazni.”
- [63] A vizsgált rendelkezés a Ptk. 6:211. §-ának (szerződésátruházás jogszabály rendelkezése alapján) konkretizálása a Ptk. hatálybalépése előtt kötött szerződésekre, ami önmagában funkciótlan, mivel a Ptké. 1. § szerint ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a Ptk. rendelkezéseit a hatálybalépését követően keletkezett tényekre és jogviszonyokra, valamint megtett jognyilatkozatokra kell alkalmazni. Ebben a vonatkozásban pedig a jogátruházást lehetővé tevő jogszabály alapján megtett jogcselekmény időpontjának, nem pedig az átruházandó szerződés megkötése időpontjának van jelentősége. (A Fétv. 50/A §-a az általánoshoz képest speciális szabályt állapít meg a haszonbérleti szerződések esetére). Ugyanakkor a támadott szabályozásnak az a következménye – mivel a szerződésátruházás szabályait nem specifikusan csak a föld haszonbérleti szerződésekre, hanem minden olyan esetre alkalmazni rendeli, amikor a szerződésátruházás fogalmilag lehetséges –, hogy a jogszabály rendelkezése folytán bekövetkezett szerződés átruházások esetén elvileg valamennyi, a szabályozás által érintett szerződés a szabályozás hatálya alá került.
- [64] Ugyanakkor hangsúlyozandó, hogy jogszabály rendelkezése alapján szállnak át a jogok és a kötelezettségek természetes személyek esetén az örökléssel [Ptk. 7:1. §], jogi személyek esetén a jogutódlással [Ptk. 3:39. § (1) bekezdés], továbbá bérleti szerződés esetén, ha a bérbeadó a szerződés megkötését követően a bérbe adott dolog tulajdonjogát átruházza [Ptk. 6:340. § (2) bekezdés].
- [65] A magánjogi kötelmi jogviszonyok a szerződő fél halálával, vagy a jogutódlással – főszabály szerint – nem szűnnek meg. A kötelemben a Ptk. 7:1. §-a, illetve a 3:39. § (1) bekezdése alapján a jogutód belép, a kötelemben a korábbi és az új jogalany között tovább él. Az öröklés az elhunyt tulajdonos vagyonaiban bekövetkező egyetemes (*universalis*) jogutódlás, amellyel a jogutód a vagyont vagy annak meghatározott hányadát mint egészet szerzi meg aktívakkal és passzívakkal együtt. Jogi személy más típusú jogi személlyé történő átalakulása esetén az átalakuló jogi személy megszűnik, jogai és kötelezettségei az átalakulással keletkező jogi személyre mint általános jogutódra szállnak át.
- [66] Mivel a Ptk. 6:211. §. a szerződésátruházásra vonatkozó előírásokat hívja fel arra az esetre is, ha egy kötelmi pozícióban jogszabályi előírás alapján következik be alanyváltozás, így a jogszabályi alanyváltozás ezen esetkörei is elviekben a szabályozás tárgyi hatálya alá kerültek.
- [67] 8. A Módtv. javaslatának indokolása a Fétv. 110/A. §-ává vált rendelkezéshez kapcsolódóan mondja ki azt, hogy a haszonbérleti díj módosítására akkor kerülhet sor, ha „a módosítás hatályba lépését követően, az adott föld tulajdonjogának átruházása folytán a haszonbérbe adó tulajdonos személyében változás következett be. Tulajdonosváltás esetében ugyanis az új Ptk. azon – a haszonbérletre is irányadó – rendelkezése, mely szerint, ha a haszonbérbeadó a bérleti szerződés megkötését követően a haszonbérbe adott dolog tulajdonjogát átruházza, a tulajdonos személyében bekövetkezett változással a haszonbérleti szerződésből fakadó jogok és kötelezettségek tekintetében az új tulajdonos lép a haszonbérbeadó helyébe, tulajdonképpen jogszabály alapján történő szerződés átruházást (Ptk. 6:211. §) jelent.”
- [68] A szerződési pozíció jogszabály alapján történő átszállására vonatkozóan a Ptk. kodifikációját előkészítő szakértői anyag tartalmaz megállapításokat. [Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Complex, 2013, 676. oldal] Eszerint szerződésátruházásnak minősülhet a Ptk.-ban a bérleti szerződés azon szabálya, amely szerint a bérleti szerződés átszáll a vevőre a bérlet tárgyának átruházása esetén, vagy az utazási szerződés esetén maga a Ptk. rendelkezik a szerződési pozíció (megrendelőként történő) átruházásának jogáról. Ilyen helyzetről azonban a Ptk.-n kívül számos más jogszabály is rendelkezik, amelyek ebben az ösz-

szefüggésben csak a szerződésátruházás-jellegű tényállás háromoldalúságának hiányáról szólnak, vagyis arról, hogy az alanyváltozáshoz a „szerződésben maradó” fél hozzájárulására szükség nincsen. Így a pénzintézetek között a betétállomány és más visszafizetendő pénzeszközök elfogadásából származó jogi pozíció átruházható a betétesek hozzájárulása nélkül (a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény 17/A. §), a biztosítók között átruházható a biztosítási szerződésállomány a jogosultak hozzájárulása nélkül (a biztosítási tevékenységről szóló 2014. évi LXXXVIII. törvény 118–120. §), a befektetési szolgáltató szerződéses állománya átruházható az ügyfelek jóváhagyása nélkül (a befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól szóló 2007. évi CXXXVIII. törvény 140. §). Tekintettel arra, hogy a szerződésátruházás annak alapesetében háromoldalú, a szerződésből kilépő, a szerződésben maradó és a szerződésbe belépő fél megállapodása, ha jogszabály rendelkezik a szerződésátruházásról, akkor a jogszabálynak arról is rendelkeznie kell, hogy a szerződésben maradó fél hozzájárulása szükséges-e az átszálláshoz.

- [69] A jogszabályon alapuló szerződésátruházást a hatályos Ptk. nem illeti önálló megnevezéssel. A Ptké. 53/C. § (2) bekezdése szerint azonban az ilyen, jogszabály általi szerződésátruházás esetén a korábbi szerződés – a szerződésből kilépő és a szerződésben maradó fél között – megszűnik, és a szerződésben maradó fél tekintetében az „átruházott” szerződést új szerződésnek kell tekinteni.
- [70] Az igazságügyi miniszter az Alkotmánybíróság megkeresésére adott jogi véleményében úgy foglalt állást, hogy „a jogszabályon alapuló szerződésátruházás jogi tartalma nem vitásan az, hogy, hogy a szerződésből kilépő és a szerződésben maradó fél tekintetében a szerződést megszüntnek, a szerződésbe belépő és a szerződésben maradó fél tekintetében pedig a szerződést az átszálló valamennyi jog és kötelezettség vonatkozásában a jogszabály rendelkezése alapján létrejött új szerződésnek kell tekinteni. Ez utóbbi rendelkezés teljes mértékben összhangban van a Ptk. szerződésátruházásra vonatkozó szabályaival, amellyel kapcsolatban nem vitatható, hogy a felek által kötött háromoldalú megállapodás eredményeként a szerződésátruházással – nováció útján – egyfelől a szerződésben maradó és a szerződésből kilépő fél közötti szerződés megszüntetésére, másfelől pedig a szerződésbe belépő, valamint a szerződésben maradó fél között új szerződés létrejöttére kerül sor az eredeti szerződésből eredő jogoknak és kötelezettségeknek megfelelő tartalommal.”
- [71] A Ptk. 6:208. § (2) bekezdése a szerződésátruházás joghatásai körében nem rendelkezik sem a szerződés megszűnéséről, sem pedig egy új – a korábbival azonos tartalmú – szerződés keletkezéséről és nem tesznek erről említést a fentebb hivatkozott jogszabályhelyek sem. Ugyanakkor a Ptk. a szerződésátruházás joghatásai körében arról sem rendelkezik, hogy az alanyváltozással összefüggésben a szerződéses pozíció átruházása során a szerződéses jogviszony folytonos és változatlan marad. A szerződésátruházás joghatását tekintve a Ptké. támadott rendelkezési adnak eligazítást. A Ptké. a Ptk.-hoz szorosan kapcsolódó norma, amelynek szabályozási célja a szabályozási átmenet biztosítása a magánjogi kódexváltásra tekintettel.
- [72] Az Alkotmánybíróság nem kíván állást foglalni az indítvány által felvetett azon dogmatikai kérdésben, hogy jogutódlást (másképpen fogalmazva a kötelelem fennmaradását) vagy *novációt* (a felek közötti korábbi szerződés megszűnését és új szerződés létrehozását) eredményez-e a szerződésátruházás, figyelemmel arra, hogy magának a *novációnak* a fogalma sem tisztázott a jogirodalomban és ebben a kérdésben a magánjogi jogtudomány is megosztott. A jogalkotó ugyanakkor ezt a dogmatikai kérdést eldöntötte, amikor erre a szerződéses konstrukcióra *novációként* tekint, amelyet az igazságügyi miniszter az Alkotmánybíróság megkeresésére adott jogi véleményében megerősített. A támadott Ptké.-beli értelmezést a jogalkalmazó szerveknek tehát magukra nézve irányadónak kell tekinteniük. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor hangsúlyozza, hogy a *nováció* jogi természetére vonatkozóan sem a Ptk., sem a Ptké. nem tartalmaz kifejezett rendelkezést.
- [73] Az Alkotmánybíróság emlékeztet rá, hogy a polgári törvénykönyv 1913. évi tervezete (a továbbiakban: Tj.) az egyéb megszűnési okok között szabályozta volna az újítást. Ennek indokolása a következő: „I. Újítás. A Tj. szerint újítás forog fenn, ha a felek a követelést ugyanazon szolgáltatásra irányuló, de más jogalapon nyugvó új követeléssel helyettesítik, hatása pedig abban áll, hogy a régi követelés az újnak keletkezésével megszűnik (1045. §.). Újítás alatt a Tj. csak a személycseré nélküli *novációt* érti. Azt a *novációt*, melynél a hitelező vagy az adós személye változik – *delegatio, expromissio* – külön nem szabályozza, mert azt tartja, hogy a gyakorlati szükséglet az engedmény, tartozásátvállalás és utalvány jogintézményei is kielégítik. Nem lehet azonban kétség afelől, hogy a felek, ha jónak látják, a közöttük fennálló jogviszonyt olyan módon is megszüntethetik, hogy helyébe más hitelező javára vagy más adós terhére megalapított új kötelelem lépjen.” (Képviselőházi irományok, 1910. XXXIII. kötet, 131–133. oldal)

- [74] Az 1928. évi Magánjogi Törvényjavaslat az újítást az „Újítás. Elengedés. Egyesülés.” című fejezetben szabályozta a következők szerint:
 „I. Újítás.
 1278. §. Ha a felek a követelést ugyanolyan szolgáltatásra irányuló, de más jogalapon nyugvó új követelésre változtatják át (újítás), a régi követelés az újnak keletkezésével megszűnik, Az újítás szándékát nem lehet vélelmezni.
 1279. §. Semmis jogügyletből származtatott követelést nem lehet megújítani. Bírói úton nem érvényesíthető követelés megújítása esetében az új követelést sem lehet bírói úton megújítani.
 1280. §. A régi követelést biztosító kezesség, zálogjog és jelzálogjog ellenkező megállapodás hiányában az új követelés biztosítására is szolgál, amennyiben ez a régit a szolgáltatás terjedelme tekintetében meg nem haladja. A kezes és a zálognak vagy a jelzálognak a kötelmi viszonyon kívül álló tulajdonosa a régi követelésnek ellenvethető kifogásait az új követeléssel szemben is érvényesítheti, hacsak az újításhoz hozzá nem járult.” (Képviselőházi irományok, 1927. VIII. kötet, 341–342. oldal)
- [75] A régi Ptk. miniszteri indokolása kimondja, hogy „[a] szerződés megújítása úgy, ahogy azt a bírói gyakorlatunk kialakította, voltaképpen nem a tartalom módosításának, hanem a kötelelem megszűnésének és új kötelemmel való felváltásának volt az eszköze; minthogy azonban a lényege abban áll, hogy a felek a követelés jogalapját változtatják meg, ezzel voltaképpen a szerződés módosul. A javaslat nem is tekinti ezt a szerződés megszüntetésének és megújításának, hanem csupán jogcíme megváltozásának.” (A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve, Budapest 1963, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 265. oldal).
- [76] „A XXII. fejezet a szerződés tartalmának és jogcímének módosításáról rendelkezik, az egyéb okból, pl. a szerződő felek személyének megváltozásával (engedmény, tartozásátvállalás), vagy szerződésszegés folytán bekövetkező módosulás már nem esik e fejezet körébe. A szorosan vett tartalomváltoztató szerződés mellett ez a fejezet tartalmazza a korábbi jogunkban a szerződés megújításaként ismert esetet (*novatio*), továbbá az egyezséget és a tartozáselismerést is.” (Országgyűlési irományok, 1958. I. kötet, 250–251. oldal)
- [77] Egyes jogrendszerek szerződésszüntető körülményként tárgyalják az újítás (*novatio*) esetét is, a szerződés jogcímének változásából eredő jogi következményekről a javaslat viszont – a XXII. fejezethez fűzött indokolásában mondottak alapján – „A szerződés módosítása” című fejezetben rendelkezik (239. §). (Országgyűlési irományok, 1958. I. kötet, 295. oldal)
- [78] 9. A Ptké. 53/C. § (2) bekezdésébe foglalt, a jogalkotó által értelmező jellegűnek tartott szabály csak a jogszabály rendelkezése alapján bekövetkező szerződésátruházás eseteire vonatkozik, és a tartalma (megszűnés, illetve új szerződésnek tekintés) folytán alapvetően különbözteti meg egymástól a felek megállapodásán alapuló és a jogszabály rendelkezése alapján végbemenő szerződésátruházásnak tekintett tényállásokat.
- [79] A Ptké. vizsgált rendelkezése alapján tehát, ha a Ptk. hatálybalépése előtt kötött bármely szerződés esetében a szerződésből származó valamennyi jog és kötelezettség a Ptk. hatálybalépését követően jogszabály rendelkezése alapján száll át valamely más jogalanyra, akkor a korábbi szerződést megszüntnek kell tekinteni, és az „új” szerződő fél tekintetében egy új szerződés létrejöttét kell megállapítani. Ilyen rendelkezés a felek megállapodásán alapuló szerződésátruházás esetében nem érvényesül. Mindezen túlmenően a rendelkezés szükségképp hatással van a Ptk.-n kívüli – többek között a fentiekben hivatkozott – külön jogszabályok alapján történő szerződésátruházások eseteire is, mivel más helyzet állhat elő a módosítás hatályba lépése előtt ugyanazon jogszabály alapján végbement, illetve azt követően végbemenő, jogszabály általi „szerződésátruházások” tekintetében.
- [80] A szerződésátruházás annak a lehetőségét teremti meg, hogy az egyik szerződő fél a teljes szerződési pozícióját átruházza egy harmadik személyre. Az átruházás következtében az eredeti szerződő fél szabadul a jogviszonyból, amelynek következtében az a szerződésbe belépő fél és az eredeti szerződés másik fele között marad fenn. Mivel a szerződésátruházás eredményeképpen a szerződésbe belépő fél a szerződésből kilépő fél szerződési pozíciójába kerül, ennek következtében a jogviszony szabályozása alapvető jelentőségű a kötelmi és a felelősségi viszonyok (öröklés, jogutódlás, a tulajdonos személyében bekövetkező változás a bérleti szerződéseknél) átláthatósága és kiszámíthatósága körében.
- [81] Ezt tovább fokozza, hogy a szerződésátruházás alapjául szolgáló ügyletre vonatkozóan sem a Ptk., sem a Ptké. nem tartalmaz kifejezett formai előírást, ebből következően a szerződéses pozíció átruházásra irányuló szerződés létrejöhet szóban, írásban és ráutaló magatartással is.

- [82] 10. Az ismertetett szabályozási hiányosságok – figyelemmel arra is, hogy a jogalkotó csak a mezőgazdasági haszonbérletek estében állapított meg a szerződésátruházással összefüggő részletes szabályokat – a jogalkalmazó szervek számára értelmezési nehézséget okozhatnak a támadott Ptké.-beli rendelkezésekkel összefüggésben. Ezt a bizonytalanságot tovább erősíti, hogy a Ptké. 53/C. § (2) bekezdésébe foglalt szabály a vonatkozó előírásokat a szerződésmódosítás diszpozitív szabályaival szemben lényegében kógens rendelkezésekként szabályozza.
- [83] Az Alkotmánybíróságnak következetes a gyakorlata a tekintetben, hogy „[a] jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Vagyis a jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is. Ezért alapvetőek a jogbiztonság szempontjából az eljárási garanciák. Csak formalizált eljárás szabályainak követésével keletkezhet érvényes jogszabály, csak az eljárási normák betartásával működnek alkotmányosan a jogintézmények” [9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 59, 65.; 33/2014. (XI. 7.) AB határozat, Indokolás [32], 8/2017. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [48]].
- [84] Az Alkotmánybíróság hangsúlyozza, hogy a jogalkotó feladata annak számbavétele, hogy a szerződésátruházás, azon belül a jogszabályon alapuló szerződésátruházás mint az új Ptk. jogintézménye, mely a Ptk. hatálya alá tartozó, illetve azon kívüli szerződéses jogviszonyokat érint és ennek ismeretében a vonatkozó részletszabályok kialakítása szintén a jogalkotó feladata. A szabályozás kialakítása során – tekintettel a két törvény közötti funkcionális viszonyra – fokozott figyelemmel kell lennie a jogalkotónak arra, hogy a vagyoni forgalom körébe tartozó magánjogi jogviszonyok áttekinthetőek legyenek, tekintettel az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságára és azt ezt célzó garanciális előírásokra.
- [85] 11. Az Abtv. 46. § (1) bekezdése felhatalmazza az Alkotmánybíróságot, hogy ha a hatáskörei gyakorlása során folytatott eljárásában a jogalkotó általi mulasztással előidézett alaptörvény-ellenesség fennállását állapítja meg, a mulasztást elkövető szervet – határidő megjelölésével – felhívja feladatának a teljesítésére. A törvényhely (2) bekezdésének c) pontja alapján a jogalkotói feladat elmulasztásának minősül, ha a jogi szabályozás Alaptörvényből levezethető lényeges tartalma hiányos.
- [86] Úgy ítélte meg az Alkotmánybíróság, hogy a Ptké. 53/C. §-ában rögzített szabályozás esetében lehetőség van arra, hogy az Abtv. 46. §-ában biztosított jogköre alapján, a hatályos jog kéméletével járjon el. Az Alkotmánybíróság észlelte ugyanis, hogy a szabályozás alaptörvény-ellenessége abból fakad, hogy a jogalkotó a jogszabályon alapuló szerződésátruházások esetében nem szabályozta az új Ptk. jogintézményeként megjelenő szerződésátruházás részletes szabályait. A szabályozás kialakítása során figyelemmel kell lennie a jogalkotónak a szerződésmódosítástól való elhatárolás kérdésére, valamint a nováció mint jogi konstrukció jogi természetének a meghatározására, figyelemmel a jogintézmény működésének kiszámíthatóságára és a szabályozás hatálya alá tartozó kötelmi és felelősségi viszonyok egyértelmű meghatározására, valamint azoknak a Ptk.-val mint a magánjog anyajogával való összhangjára. Ezért megállapította, hogy az Alaptörvénnyel való összhang helyreállítása nem a vizsgált szabályozás megsemmisítését, hanem a hatályos szöveg kiegészítését teszi szükségessé. Ilyen módon biztosíthatóvá válik, hogy a szerződésátruházás szabályozása megfeleljen a jogállami jogbiztonság követelményének.
- [87] A fentiekre tekintettel az Alkotmánybíróság – hivatalból eljárva – megállapította, hogy az Országgyűlés mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet idézett elő azáltal, hogy a Ptké. 53/C. §-ában nem szabályozta az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdéséből fakadó jogállami jogbiztonság követelményének megfelelően a jogszabály rendelkezésén alapuló szerződésátruházás részletszabályait. Ezért az Alkotmánybíróság felhívta az Országgyűlést, hogy a Ptk. szerinti szabályozással való összhang megteremtése érdekében jogalkotói feladatának 2019. március hó 31. napjáig tegyen eleget.
- [88] Az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a jogalkotói mulasztás megállapításával és a jogalkotónak címzett felhívással megteremthető az összhang az Alaptörvény és a Ptk., valamint a Ptké. kapcsolódó rendelkezései között. Egyúttal az Alkotmánybíróság a Ptké. 53/C. §-a alaptörvény-ellenességének a megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványokat elutasította.
- [89] Tekintettel arra, hogy az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésén alapuló alkotmányossági vizsgálat eredményeként megállapította a szabályozás alaptörvény-ellenességét, és annak orvoslására az Abtv. 46. § (1) bekezdése szerint jogkövetkezményt alkalmazott, az Alkotmánybíróság az Alaptörvény M) cikk (1) és (2) bekezdéseire,

XIII. cikk (1) bekezdésére, XV. cikk (2) bekezdésére és XXVIII. cikk (1) bekezdésére vonatkozó, az indítványozó által felhozott érvek megalapozottságának a vizsgálatát nem végezte el.

- [90] Mivel az Alkotmánybíróság nem semmisítette meg a Ptké. kifogásolt rendelkezéseit, az alkalmazási tilalom kimondására sincs lehetősége, ezért arról önállóan nem kellett döntenie.

IV.

- [91] Az Alkotmánybíróság a határozat Magyar Közlönyben történő közzétételét az Abtv. 44. § (1) bekezdésének második mondata alapján rendelte el.

Budapest, 2018. november 13.

Dr. Sulyok Tamás s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke,
előadó alkotmánybíró

Dr. Balsai István s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Czine Ágnes s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Dienes-Oehm Egon s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Horváth Attila s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Juhász Imre s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Pokol Béla s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Salamon László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Schanda Balázs s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Sulyok Tamás s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke,
az aláírásban akadályozott
Dr. Stumpf István
alkotmánybíró helyett

Dr. Szabó Marcel s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Sulyok Tamás s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke,
az aláírásban akadályozott
Dr. Szalay Péter
alkotmánybíró helyett

Dr. Szívós Mária s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Varga Zs. András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Czine Ágnes alkotmánybíró különvéleménye

- [92] Nem értek egyet a rendelkező részben foglalt döntéssel, mert álláspontom szerint az Alkotmánybíróságnak a Ptké. 53/C. § (1) és (2) bekezdéseinek alaptörvény-ellenességét kellett volna megállapítania, és a támadott jogszabályi rendelkezéseket meg kellett volna semmisítenie.

- [93] 1. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében foglalt jogállamiság klauzúlból olvasható ki a jogbiztonság követelménye. Eszerint „a jogállamiság egyik legfontosabb alkotóeleme a jogbiztonság, amely – egyebek között – megköveteli, hogy a jogalanyoknak meglegyen a tényleges lehetőségük arra, hogy magatartásukat a jog előírásaihoz tudják igazítani” [34/2014. (XI. 14.) AB határozat, Indokolás [71]]. A jogbiztonság egyik alkotóeleme a normavilágosság követelménye [24/2013. (X. 4.) AB határozat, Indokolás [48]; 3098/2016. (V. 24.) AB határozat, Indokolás [30]].

- [94] Az Alkotmánybíróság a normavilágosság követelményével kapcsolatban következetesen érvényesíti a korábbi gyakorlatában kimunkált elveket és alkotmányossági összefüggéseket [legutóbb megerősítette a 3296/2018. (X. 1.) AB határozat]. Eszerint a jogállamiság elvéből levezetett jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Vagyis a jogbiztonság nem csak az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is [9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 59, 65.]. A 26/1992. (IV. 30.) AB határozatban az Alkotmánybíróság arra mutatott rá, hogy a jogszabály értelmes és világos, a jogalkalmazás során felismerhető normatartalma is a jogbiztonságból fakadó követelmény (ABH 1992, 135, 142.).

- [95] Az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatában rámutatott arra is, hogy „[a] jogszabály mindig általánosságban, elvontan szabályoz, az absztrakt norma konkrét jogesetre alkalmazása – és ezáltal tartalommal kitöltése – a jogalkalmazó feladata. A jogalkalmazás során általában szükséges az alkalmazandó norma értelmezése, melyhez segítséget nyújthat maga a jogszabály (az értelmező rendelkezései vagy az indokolása, amelyből kitűnhet a jogalkotó szándéka), a hosszabb időn keresztül kialakult-kialakított jogi (értelmezési) gyakorlat stb. A nem kellő pontossággal megfogalmazott jogszabály is alkalmazható, ha a megfogalmazás pontatlansága a jogalkalmazás során, a jogalkalmazói értelmezés által – a kialakult jogi hagyományt, joggyakorlatot, valamint a jogalkotó szándékát szem előtt tartva – orvosolható” (534/E/2001. AB határozat, ABH 2002, 1283, 1291.). Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata alapján egy jogszabály vagy annak valamely rendelkezése csak akkor tekinthető a jogállamiság szerves részét képező jogbiztonság követelményébe ütközőnek, ha megfogalmazása olyannyira homályos, hogy jogalkalmazói értelmezéssel sem tölthető ki tartalommal, vagy határozatlansága lehetőséget ad a szubjektív jogalkalmazói döntésre, a különböző jogalkalmazók eltérő gyakorlatára, a jogegység hiányára (1263/B/1993. AB határozat, ABH 1994, 672, 673–674.).
- [96] Összefoglalóan megállapítható tehát, hogy a jogbiztonság követelményéből fakadóan a jogszabályoknak értelmes és világos, a jogalkalmazás során felismerhető normatartalmat kell hordoznia. A nem kellő pontossággal megfogalmazott jogszabály akkor vezet a jogbiztonság sérelmére, ha a jogszabály pontatlansága jogalkalmazói értelmezés által nem orvosolható.
- [97] 2. Az adott esetben a Kúria eljáró tanácsa azért fordult az Alkotmánybírósághoz, mert az indítvánnyal támadott „kazuisztikus és a polgári jogi dogmatikával szembenő szabályozás alapján a felek és a bíróságok is bizonytalan helyzetbe kerültek annak eldöntése során”, hogy miként kell a normát a gyakorlatban értelmezni. A Kúria álláspontja szerint a Ptké. 53/C. §-ában elhelyezett szabály „a szerződésátruházás Ptk. általi alapkonstrukcióját borítja fel”, és ezért számos jogalkalmazói nehézséget okoz.
- [98] A szerződésátruházás új eleme a magánjogi szabályozásnak. A jogintézmény szabályainak kidolgozása során abból indult ki a kodifikációs munkacsoport, hogy „[a] piacgazdaságra történő áttérés nyomán a szerződési pozíció átruházása iránt jelentőség gazdasági igény keletkezett”. A szerződésátruházás gazdasági jelentőségét pedig az adja, hogy „a jogok mellett a kötelezettségek tekintetében is tiszta helyzetet teremt: a szerződésből kilépő fél minden kötelemből szabadul. A szerződésbe belépő félre szállnak át a szerződésátruházást megelőzően keletkezett kötelezettségek, így a szerződésbe belépő fél lesz felelős a szerződésből kilépő fél által okozott károkért is.” [Gárdos Péter: Engedményezés, tartozásátvállalás és szerződésátruházás In: Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez. Complex, Budapest 2008. 860–861.] A Ptk. hatályba lépése előtt egyes törvények külön szabályozták a szerződésátruházás eseteit: például a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 85/A. §-a; a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 161. § (1) bekezdése; a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. törvény 93. § (1) bekezdése.
- [99] A szerződésátruházást tehát a régi Ptk. nem szabályozta. Ennek hiányában a gazdasági szereplőknek – jellemzően kereskedelmi jogviszonyokban – arra volt lehetőségük, hogy megállapodjanak abban: az egyik szerződő fél kilép és helyette egy új fél kerül a szerződéses kapcsolatba. Az új szerződő felet pedig az eredeti szerződésből kilépő fél jogai illetik meg, és ugyanazon kötelezettségek terhelik. Ez a megállapodás ugyanakkor azt jelentette, hogy a szerződés az eredeti felek között megszűnt, és az eredeti szerződéssel azonos tartalmú új szerződés jött létre az eredeti szerződés egyik fele és az új fél között (nováció). Ez a megoldás ugyanakkor nem minősült szerződésátruházásnak, hanem a szerződés megszüntetésének egyik eseteként lehet értékelni. A felek ugyanis a jogcím módosítással új szerződést hoztak létre. (Jobbágyi Gábor – Fazekas Judit: Kötelmi jog. Szent István Társulat, Budapest, 2008. 88.)
- [100] Az indítványozó bírói tanács utalt arra, hogy a Ptk. hatálybalépése előtt a bírói gyakorlat már ismerte és elfogadta a szerződési pozíció átruházását (pl. BH 2006.409.). A közzétett bírói döntések elvi kiindulópontja ugyanakkor az volt, hogy „minden szerződési pozíció leírható engedményezhető követelések és átvállalható tartozások összességéként”. A szerződési pozíciók ugyanakkor „tartalmaznak olyan személyes kötelezettségvállalásokat és személyhez kötött követeléseket, amelyek nem ruházhatóak át, és olyan jogokat, amelyek a természetüknél fogva nem ruházhatóak át.” [Erről részletesen: Menyhárd Attila: Szerződésátruházás In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Opten, Budapest, 2014. 488–490. oldal]

- [101] A szerződésátruházás kifejezett szabályozására a hatályos Ptk.-ban tehát részben azért volt szükség, mert az engedményezés és tartozásátvállalás szabályaival nem lehetett egy szerződéses jogviszonyból fakadó valamennyi jogot és kötelezettséget átruházni. A régi Ptk. szabályai alapján a feleknek csupán arra volt lehetőségük, hogy egy háromoldalú szerződésmódosításban rendezzék az eredeti szerződés megszüntetését, és az egyik fél kilépésével, valamint egy új félnek a szerződésbe történő belépésével új szerződést hozzanak létre. Ez a háromoldalú megállapodás ugyanakkor nem minősült jogutódlásnak, hanem az eredeti szerződés megszűnése mellett egy új szerződés létrejöttének.
- [102] Fontosnak tartom továbbá kiemelni azt is, hogy Eörsi Gyula a novációval összefüggésben éppen arra mutatott rá: „[e]z a jogi megoldás elsősorban arra irányul, hogy a jogosult pozícióját megerősítse. Az elévült követelés megújítása pl. a követelést ismét bíróilag érvényesíthetővé teszi; a kötelezett mindazoktól a kifogásaitól esik el, amelyeket a megújítás alkalmával nem tartott fenn; a megtámadható szerződés megújítás következtében megtámadhatatlanná válik”. (Eörsi Gyula: Kötelmi jog. In: Világhy Miklós – Eörsi Gyula: Magyar polgári jog, Tankönyvkiadó, Budapest 1965. 437. oldal)
- [103] A fentiek alapján, úgy gondolom, a hatályos kötelmi jogi szabályozás rendszerében a szerződésátruházás lényege, hogy a szerződésből származó valamennyi jogot és kötelezettséget a felek az eredeti szerződés jogfolytonos fenntartásával tudnak átruházni. A jogintézmény ezen ismérvének ugyanakkor ellentmond a Ptké. 53/C. § (2) bekezdésében foglalt az a szabály, amely szerint „a szerződésből kilépő és a szerződésben maradó fél tekintetében a szerződést megszüntnek, a szerződésbe belépő és a szerződésben maradó fél tekintetében pedig a szerződést az átszálló valamennyi jog és kötelezettség vonatkozásában a jogszabály rendelkezése alapján létrejött új szerződésnek kell tekinteni.”
- [104] 3. A Ptké. célja olyan átmeneti szabályok megfogalmazása, amik egyértelművé teszik, hogy adott időpontban melyik törvény alkalmazandó. A Ptké. ezért a Ptk. alkalmazhatóságára nézve ad iránymutatást, tehát azt rendezi, hogy a Ptk. rendelkezéseit mikortól, mely anyagi jogi jogviszonyra, illetve mely anyagi jogi jogviszonyt keletkeztető, módosító vagy megszüntető tényre vagy jognyilatkozatra vonatkozóan kell alkalmazni. A Ptké. normaszöveg-javaslatához fűzött indokolás kifejezetten utalt arra, hogy „[a]z átnyúló jogviszonyokra – a Jat. 15. § (2) bekezdésére figyelemmel, ám annak alkalmazását egyszersmind ki is zárva – a törvény a Ptk. könyveinek sorrendjéhez igazodva speciális átmeneti szabályokat fogalmaz meg. A speciális szabályok között – hol azt a Ptk. egyes könyveibe tartozó jogviszonyok jellege megengedi –, kiemelt helyen találhatóak az egyes könyvek által szabályozott jogviszonyokra vonatkozó generális(abb) átmeneti szabályok. E generálisabb szabályokhoz képest azonban további, a Ptk. meghatározott jogintézményeihez, illetve rendelkezéseihez kötődő speciális rendelkezések is rögzítésre kerültek.”
- [105] Az adott esetben, úgy gondolom, hogy a jogalkotó nem egy ilyen szabályt alkotott a Ptké. 53/C. § (1) és (2) bekezdéseiben. Ez a szabályozás ugyanis tartalmában nem egy átmeneti szabály, amely a rendelkezés alkalmazhatóságára adna iránymutatást, hanem a jogintézmény egyik lényegi ismérve vonatkozásában tartalmaz eltérő rendelkezést. Ebből következően nem értek egyet azzal a többségi állásponttal, hogy a Ptké. 53/C. § (1) és (2) bekezdése „értelmező jellegű szabály” lenne. Véleményem szerint a rendelkezés valóban megbontja a Ptk. szerződésátruházásra vonatkozó szabályozási rendszerét, és ennek folytán a magánjogi jogviszonyok áttekinthetősége és a jogintézmény működésének kiszámíthatósága ellen hat.
- [106] A fentiek alapján, úgy gondolom, hogy a Ptké. 53/C. § (1) és (2) bekezdései sértik a jogbiztonság követelményét, ezért alaptörvény-ellenesek.

Budapest, 2018. november 13.

Dr. Czine Ágnes s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Hörcherné Dr. Marosi Ildikó alkotmánybíró különvéleménye

- [107] Nem értek egyet a többségi döntéssel, különösen a határozat rendelkező részének 1. és 2. pontjában foglaltakkal. Véleményem szerint ugyanis az alaptörvény-ellenesnek minősített törvényi rendelkezést az Alkotmánybíróságnak meg kellett volna semmisítenie. Emellett a testület nem bírálta el az Abtv. 25. §-a alapján benyújtott bírói kezdeményezést, amelyet egyesített az Abtv. 24. § (1) bekezdése alapján folyamatban volt, országgyűlési képviselői indítványra indult ügygel.

- [108] 1. Az Alkotmánybíróság a többségi határozatban megállapította, hogy a Ptké. 53/C. §-a sérti az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdését, és annak orvoslására, jogkövetkezményeként a mulasztás kimondását alkalmazta. Ezt a megoldást az Abtv. rendelkezéseire, valamint az eddigi gyakorlatra tekintettel kétségesnek tartom az alábbiak szerint.
- [109] 2. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény és az Abtv. keretei között jár el [lásd: Abtv. 39. § (3) bekezdés]. Az Abtv. 44. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „ha az Alkotmánybíróság 24. § vagy a 25-26. § szerinti eljárásában a hatályos jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességét megállapítja, a jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést teljesen vagy részben megsemmisíti.” Ez alól nem tesz kivételt egyetlen Abtv.-beli rendelkezés sem. Az alaptörvény-sértés megállapítása a hatályos támadott szabály megsemmisítéséhez és jellemzően az alapul szolgáló ügyben való alkalmazási tilalom kimondásához vezet [vö.: Abtv. 45. § (2) és (4) bekezdései].
- [110] Ehhez kapcsolódik az a következetes gyakorlat, amely szerint, ha az alaptörvény-sértés megállapításra kerül egy alaptörvényi szabály sérelme miatt, úgy az Alkotmánybíróság – ugyanazon jogszabályi rendelkezés vagy bírói döntés kapcsán – nem vizsgálja a további indítványi elemek megalapozottságát [lásd például: 6/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [240], 21/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [108]].
- [111] A mulasztást mint jogkövetkezményt – az Abtv. 46. § (1)–(2) bekezdéseiben található egyéb feltételek fennállása esetén – akkor lehet alkalmazni értelmezésem szerint, ha a sérelmezett szabály megfelel az Alaptörvénynek, de a jog szövetén olyan hiátus sejlik fel, amit a jogalkotónak kell orvosolnia. Mivel a jelen esetben a testület „az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésén alapuló alkotmányossági vizsgálat eredményeként megállapította a szabályozás alaptörvény-ellenességét” (Indokolás [89]), ezért az Abtv. 44. § (1) bekezdésére és gyakorlatára tekintettel meg kellett volna semmisítenie azt.
- [112] 3. A különböző indítványok egyesítése fő szabály szerint nem vezethet arra az eredményre, hogy az egyik vagy a másik indítvány bizonyos elemei az alkotmányossági felülvizsgálat számára elvesznek a normakontroll eljárásban.
- [113] A jelen esetben a bírói indítvány a Ptké. 53/C. § (1) bekezdésének tartalmi elemzése révén megállapította, hogy az azokra a szerződésekre vonatkozik, amelyeket
- a Ptk. hatályba lépése előtt kötöttek,
 - a szerződésekből eredő valamennyi jog és kötelezettség jogszabály rendelkezése alapján száll át másra, és végül
 - a jogszabályhely az ilyen szerződésekre az új Ptk. 6:211. § alkalmazását írja elő.
- [114] Az indítvány értelmezésében a norma – hipotéziséből kiindulva – az életviszonyok, kötelek rendkívül széles körét fogja át: idetartoznak az öröklési, a jogutódlással kapcsolatos, a bérleti jogviszonyok, de idetartozik akár a fogyasztói szerződések széles esetköre is. A jogi normán alapuló alanyváltozás szabályozásának ezen módja – a gyakorlatban szerzett bírói tapasztalatok alapján – oda vezet, hogy a változatlan formában fennálló kötelekre a korábban hatályos, a módosult kötelekre pedig az új szabályozást kell alkalmazni, a jogelőd köteleit a korábbi, a jogutód köteleit pedig az új szabályozás szerint kell megítélni. De nehezen kezelhető helyzetet eredményez az is a bírók szerint, hogy az új Ptk. hatálybalépése előtt megkötött szerződések esetében novációt eredményez az, ami az új Ptk. hatálybalépése után már jogutódlást jelent a felek viszonylatában. Utalt továbbá a bírói kezdeményezés arra is, hogy a Ptké. támadott rendelkezése értelmében valamennyi, fentiekben említett kötelek – függetlenül azok megkötésének idejétől – az új Ptk. hatálya alá kerül, ily módon kiterjesztve visszamenőlegesen annak egyebekben 2014. március 15-én kezdődő időbeli hatályát. Minderre a bírói kezdeményezés szerint olyan körülmények között kerül sor, amikor a jogalkotó „véltetőleg csak a földhaszonbérleti szerződésekkel kapcsolatos problematikát kívánta ekképpen rendezni” (Kúria indítványa, Indokolás [35]). Megjegyzendő, hogy az utóbbi megállapítást a többségi határozat indokolásába beemelt igazságügyi miniszteri, de különösen a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Elnökének állásfoglalása egyértelműen alátámasztja (Indokolás [33]).
- [115] Összességében tehát a bírói oldalról érkező aggály lényege abban állt, hogy túlságosan szélesre nyitotta a törvényalkotó a Ptké. – egyebekben anyagi jogi tartalmú – támadott szabályának tárgyi hatályát. Olyan szélesre, amely – szándékon túl – olyan szerződésekre is kiterjed, amelyek esetében például a szavatossági vagy egyéb kötelmi igények megítélése – elsődlegesen az időbeliség okán – kazuisztikussá válik, alkotmányjogi megközelítésben pedig alaptörvény-ellenes helyzetet keletkeztet. Másképpen megfogalmazva: a bírói

kezdeményezés fő kérdése nem a törvényértelmezés nehézségében állt, hanem annak eredményében és véleményem szerint a testületnek erről is állást kellett volna foglalnia.

- [116] Az alaptörvény-ellenesség fentiek szerinti aggályát támasztotta alá a Kúria az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésének, az M) cikk (1) és (2) bekezdéseinek, a XIII. cikk (1) bekezdésének, a XV. cikk (2) bekezdésének, valamint a XXVIII. cikk (1) bekezdésének felhívásával és az egyes alaptörvényi rendelkezésekhez kapcsolt indokolással.
- [117] Ezek közül a többségi határozat kizárólag a jogállamiság részét képező jogbiztonság sérelmét vizsgálta meg, azonban számomra úgy tűnik, hogy arra nem a fentiek szerinti indokokra alapítottnan került sor. Ily módon figyelmen kívül maradt a bírói indítvány alapproblémája.

Budapest, 2018. november 13.

Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó s. k.,
alkotmánybíró

- [118] A különvéleményhez csatlakozom.

Budapest, 2018. november 13.

Dr. Sulyok Tamás s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke,
az aláírásban akadályozott

Dr. Szalay Péter
alkotmánybíró helyett

Dr. Pokol Béla alkotmánybíró különvéleménye

- [119] Nem támogatom a mulasztás megállapítását a többségi határozat rendelkező részében. A hazai magánjogban az új Ptk által bevezetett szerződésátruházás szabályozása nyitott maradt a felmerült problémákat tárgyaló tanulmányok tükrében. Ahogy erről Bodzási Balázs, az Igazságügyi Minisztérium volt helyettes államtitkára fogalmazott: „Két álláspont alakult ki a szerződésátruházás természetét illetően. Az egyik felfogás szerint szerződés-módosításról van szó, az eredeti szerződés jogfolytonos fennmaradása mellett. A másik nézet szerint azonban szerződésátruházás esetén ennél többre, novációra kerül sor (a fennálló szerződés megszüntetésére és ugyanazzal tartalommal új szerződés létrejöttére).” (Fontes Iuris 2015/3-4. 64. oldal) A kifejtése szerint az új jogintézmény céljának a jogutódlás és nem a nováció felel meg, és elemzi, hogy milyen mellékes szempontok miatt maradt vitatható ez a szabályozás, majd olyan Ptk-módosítást sürget, mely ebbe az irányba tisztítja le a szerződésátruházást: „A vázolt gazdasági igényeket kielégítő, megnyugtató megoldást jelentene, ha a jogalkotó hatályon kívül helyezné a Ptk. 6:208. § (3) bekezdését. Ez egyben egyértelmű állásfoglalás is lenne a jogalkotó részéről arra nézve, hogy a szerződésátruházást nem tekinti novációnak.” (id. mű 65. oldal)
- [120] Ebből a háttérből szemlélve a tervezet rendelkező részének mulasztás-megállapítását a Ptké. 53/C. §-ához kapcsoltan, ez kevésnek tűnik számomra. Ugyanis ez – szemben a Ptk. szabályozás nyitva hagyásával – a nováció mellett teszi le a garast. Ezt pedig inkább szembenállónak kell tekinteni a jogintézmény céljával, mintsem annak konkretizálásnak. Ezért ha most életben hagyjuk az 53/C. § (2) bekezdését, mely a novációs jelleget rögzíti, és csak ennek részleteinek kidolgozására mondunk ki mulasztást, akkor ezzel bebetonozzuk ezt a céllal szembenálló szabályozást a magánjogba. Így én ennek megsemmisítése mellett láttam több indokot – felhívva a hiányos szabályozás jogbiztonságot sértő jellegét a B) cikk (1) bekezdésre támaszkodva –, és ezzel megadtuk volna a jogalkotónak a lehetőséget arra, hogy gondolja végig az elejétől fogva a novációs jelleg törlését és a jogutódlás jelleg rögzítését. Mivel a többséget nem tudtam meggyőzni erről, ezért különvéleményemben kívántam álláspontomnak hangot adni.

Budapest, 2018. november 13.

Dr. Pokol Béla s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Stumpf István alkotmánybíró különvéleménye

- [121] Nem értek egyet a határozattal.
- [122] 1. Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés *b*) pontjának megfelelően az Alkotmánybíróság köteles lett volna a bíróság, jelen esetben a Kúria indítványát „soron kívül, de legkésőbb kilencven napon belül” elbírálni, és felülvizsgálni az alkalmazott jogszabály – a Ptké.-nek a 2015. évi CCXX. törvény 1. §-ával beiktatott 53/C. §-a – Alaptörvénnyel való összhangját a bírói kezdeményezés alapján. Az Alkotmánybíróság azonban a Kúria indítványát nem soron kívül bírálta el; egy nem soron kívüli eljáráshoz egyesítve elutasította azt, mégpedig úgy, hogy a Kúria kérelméhez képest csak részben vizsgálta felül a Ptké. vitatott rendelkezését.
- [123] Az Abtv. 41. § (1) bekezdése előírja: „Ha az Alkotmánybíróság a 24. § vagy a 25–26. § szerinti eljárásában a hatályos jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességét megállapítja, a jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést teljesen vagy részben megsemmisíti.” A jelen esetben bár az Alkotmánybíróság a Ptké. 53/C. §-át illetően „megállapította a szabályozás alaptörvény-ellenességét”, azt mégsem semmisítette meg. Az Abtv. 41. § (1) bekezdéséből fakadó kötelezettsége ellenére helybenhagyta az alaptörvényt sértő rendelkezést, és mindössze egy felhívást címzett a jogalkotónak, mondván, hogy ezúton lesz „megteremthető az összhang” az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése, valamint a Ptké. között. Kétlem, hogy az Alaptörvény és az annak fundamentumát képező jogállam védelmét szolgálja, ha az „Alaptörvény védelmének legfőbb szerve” az Alaptörvényt sértő jogszabályokat nem semmisíti meg (a jogrendszerből nem iktatja ki, hanem inkább hatályukban megerősíti), a jogalkotót bízva meg, hogy védje meg ő (később) az Alaptörvény adott szabályát normaalkotás útján.
- [124] A Kúria az Alkotmánybíróság elé terjesztett kezdeményezésében megalapozottan állította, hogy a Ptké.-nek a 2015. évi CCXX. törvény 1. §-ával beiktatott 53/C. §-a alaptörvény-ellenes, sérti – mindenek előtt – az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdését. Ez magának az Alkotmánybíróságnak a határozatából is kiderül. A Ptk. hatálybalépését rendezni hivatott Ptké. a polgári jogok és kötelezettségek átszállásának a Ptk. szerinti módjával szöges ellentétben álló szabályokat a jogbiztonság sérelme nélkül nem tartalmazhat. Nem rendelkezhet a Ptk.-val ellenkezően a korábban létrejött jogügyletek sorsáról sem, nem nevezheti azokat a Ptk.-val szemben megszűntnek (pusztán azért, hogy ugyanazon szerződéseket virtuálisan új szerződésként tüntethesse fel).
- [125] 2. Korábban, a 3278/2017. (XI. 2.) AB határozathoz fűzött különvéleményemben kifejtettem már, hogy a Fétv. 50/A. §-át és 110/A. §-át is az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésébe, mégpedig a visszamenőleges hatályú jogalkotás tilalmába ütközőnek tartom. Ezt, vagyis a Fétv. 50/A. §-ának és 110/A. §-ának a visszamenőleges hatályú hátrányos jogalkotás tilalmába ütközését korábbi határozatában az Alkotmánybíróság – álláspontom szerint – csak felszínesen vizsgálta, így megalapozatlanul jutott arra a következtetésre, hogy e szabályok nem sértik az Alaptörvényt. Nem tudok ezért egyetérteni a jelen ügyben azzal, hogy ítélt dologra hivatkozással mellőzte az Alkotmánybíróság a Fétv. 50/A. §-ának és 110/A. §-ának a visszamenőleges hatályú hátrányos jogalkotás tilalmába ütközésére irányuló vizsgálatát.
- [126] A Fétv. 50/A. §-ának és 110/A. §-ának a Módtv. 2016. január 6-i hatállyal beiktatott rendelkezései alapvető módon változtatták meg a már megkötött földhaszonbérleti szerződések módosítására vonatkozó, 2016 januárjáig hatályos szabályokat. Az új előírásokat olyan földhaszonbérleti szerződésekre is alkalmazni rendelik, amelyekre valójában nem is lehetne alkalmazni, ha a Ptké. 53/C. §-ának a szintén a Módtv. alapján beiktatott rendelkezése nem minősítette volna e szerződéseket virtuálisan új szerződéseknek (jóllehet azok ténylegesen már régebben megkötött, hosszabb ideje fennálló szerződések). Vagyis pusztán virtuálisan új szerződéseknek minősítve a már megkötött szerződéseket új szerződésmódosítási szabályokat rendelnek alkalmazni rájuk, félretéve ezáltal az irányadó szerződésmódosítási szabályokat. A szerződések ilyen virtuális átminősítésével pedig lényegében akkor is lehetővé teszik a fennálló szerződések megváltoztatását, ha az történetesen nem lenne alkotmányosan igazolható, azaz sérülne az a követelmény, amit az Alkotmánybíróság a 8/2014. (III. 20.) AB határozatának rendelkező részében lefektetett: „jogszabály a hatályba lépése előtt megkötött szerződések tartalmát kivételesen — a *clausula rebus sic stantibus* elve alapján — megváltoztathatja. Az állam jogszabállyal a szerződések tartalmát általában csak ugyanolyan feltételek fennállása esetén változtathatja meg alkotmányosan, mint amilyen feltételek fennállását a bírósági úton való szerződésmódosítás is megköveteli.” A 8/2014. (III. 20.) AB határozat indokolása ezen túlmenően rögzítette: „A törvényi úton történő szerződésmódosításnak

is, amennyire lehet, mindegyik fél méltányos érdekeit figyelembe kell vennie, vagyis az ilyen szerződésmódosításnak is érdekegyensúlyra kell törekednie a megváltozott körülmények mellett” (Indokolás [91]).

- [127] Az Alkotmánybíróság a jelen ügyben sem foglalkozik, és a Fétv. 50/A. §-át és 110/A. §-át érintően a korábbi, Abh1. sem foglalkozott azzal, hogy a törvényi úton történő szerződésmódosításnak a Módtv. alapján helye lehetett-e. Az Alkotmánybíróság nem folytatta le azt a vizsgálatot, hogy a *clausula rebus sic stantibus* elve alapján legitim módon megszűntnek lehet-e tekinteni már megkötött szerződéseket, hogy így virtuálisan új szerződéseknek minősítve új szerződésmódosítási szabályokat alkalmazhasson rájuk a törvényhozó (lényegében törvényi úton megváltoztatva, megváltoztathatóvá téve ezáltal a már megkötött szerződések tartalmát). Az indítvány kapcsán így ítélt dologra, mivel az nincs, hivatkozni nem lehet.

Budapest, 2018. november 13.

Dr. Sulyok Tamás s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke,
az aláírásban akadályozott

Dr. Stumpf István
alkotmánybíró helyett

Alkotmánybírósági ügyszám: II/330/2016.

Közzétéve a Magyar Közlöny 2018. évi 181. számában

• • •